

LT

Praktinis vadovas
kaip taikyti
naujajį Briuselio II
reglamentą

www.europa.eu.int/civiljustice

Įvadas

Europos Sąjungos laisvės, saugumo ir teisingumo erdvė padeda žmonėms jų kasdieniame gyvenime, naudojantis savo teisėmis ir prireikus kreipiantis į teismus, siekiant, kad jų teisės būtų užtikrintos.

Nuo 2005 m. kovo mėn. 1 d. jurisdikciją, teismų sprendimų, susijusių tėvų pareigomis, pripažinimas ir vykdymas yra reguliuojami 2003 m. lapkričio mėn. 27 d. Tarybos Reglamento Nr. 2201/2003 (naujasis „Briuselis II“).

Europos Komisija parengė šį praktinį vadovą, pasitarusi su Europos Teisminiu Tinklu civilinėse ir komercinėse bylose. Juo siekiama pateikti patarimų šalims, teisėjams, teisininkams, notarams ir centrinėms institucijoms. Praktinis vadovas nėra teisiškai privalomas ir nepateikia Europos Teisingumo Teismui arba nacionaliniams teismams jokių išankstinių sprendimų, remiantis šiuo reglamentu.

Tikiuosi, šis praktinis vadovas padės Jums geriau suprasti šiuos sudėtingus ir svarbius nagrinėjamus klausimus.

Su geriausiais linkėjimais,

Europos Komisijos viceprezidentas
Franco Frattini

Turinys

	Įvadas	p. 2
I.	Taikymo sritis	p. 6
1.	Įsigaliojimo pradžios nuostatos ir geografinė taikymo sritis	p. 7
	(a) Bendroji taisyklė	p. 7
	(b) Pereinamojo laikotarpio taisyklės	p. 7
2.	Materialinė taikymo sritis	p. 10
2.1.	Kurioms byloms taikomas Reglamentas?	p. 10
	(a) Bylos, kurioms Reglamentas taikomas	p. 10
	(b) Bylos, kurioms Reglamentas netaikomas	p. 11
2.2.	Kuriems sprendimams taikomas Reglamentas?	p. 12
2.3.	Reglamentas neužkerta kelio teismams neatidėliotinais atvejais taikyti laikinas, įskaitant apsaugines, priemones	p. 13
II.	Kurios valstybės narės teismai turi jurisdikciją?	p. 14
1.	Bendroji taisyklė – vaiko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybė	p. 15
2.	Bendrosios taisyklės išimtys	p. 16
	(a) Nenutrūkstama vaiko buvusios nuolatinės gyvenamosios vietos jurisdikcija	p. 16
	(b) Jurisdikcija vaikų grobimo atvejais	p. 20
	(c) Jurisdikcijos prorogacija	p. 20
	(d) Vaiko buvimo vieta	p. 21
	(e) Kita jurisdikcija	p. 21
III.	Perdavimas teismui, geriau tinkančiam nagrinėti bylą	p. 22
1.	Kokiomis aplinkybėmis galima perduoti bylą?	p. 24
2.	Kokia taikoma procedūra?	p. 24
3.	Tam tikri praktinio pobūdžio aspektai	p. 25

IV. Kas atsitinka, jei tos pačios bylos iškeliamos dviejose valstybėse narėse?	p. 28
V. Kaip sprendimas gali būti pripažintas ir vykdomas kitoje valstybėje narėje?	p. 30
VI. Bendravimo teisėms taikomos taisyklės	p. 32
1. Bendravimo teisės pagal Reglamentą pripažįstamos ir vykdomos tiesiogiai	p. 33
2. Apie kokias bendravimo teises kalbama?	p. 33
3. Kokios yra pažymėjimo išdavimo sąlygos?	p. 33
4. Kada kilmės valstybės narės teisėjas turi išduoti pažymėjimą?	p. 34
(a) Bendravimo teisės, susijusios su tarpvalstybine situacija	p. 34
(b) Bendravimo teisės, nesusijusios su tarpvalstybine situacija	p. 34
5. Ar pažymėjimas gali būti apskūstas apeliacine tvarka?	p. 35
6. Koks yra pažymėjimo poveikis?	p. 35
7. Teismų įgaliojimai vykdymo valstybėje narėje duoti praktinius nurodymus dėl naudojimosi bendravimo teisėmis	p. 35
VII. Vaikų grobimo atvejams taikomos taisyklės	p. 36
1. Jurisdikcija	p. 38
2. Skubų vaiko grąžinimą užtikrinančios taisyklės	p. 40
2.1. Teismas įvertina, ar pagrobimas įvyko Reglamente nustatytais sąlygomis	p. 40
2.2. Teismas visada nusprendžia grąžinti vaiką, jei jam gali būti užtikrinta apsauga kilmės valstybėje narėje	p. 40
2.3. Vaikui ir prašančiajam šaliai turi būti suteikta galimybė būti išklaustytiems	p. 41
2.4. Teismas priima sprendimą ne vėliau kaip per šešias savaites	p. 41
3. Kas atsitinka, jei teismas nusprendžia, kad vaikas neturi būti sugrąžintas?	p. 44
4. Kilmės valstybės narės teismas kompetentingas nagrinėti visą bylą iš esmės	p. 45
5. Procedūra kilmės valstybės narės teisme	p. 45
6. <i>Exequatur</i> panaikinimas kilmės valstybės narės teismo sprendimui, kuriuo reikalaujama grąžinti vaiką	p. 47
7. Naujas vaiko perkėlimas į kitą valstybę narę	p. 48

VIII. Vykdymas	p. 50
IX. Vaiko išklausymas	p. 52
X. Centrinų institucijų ir teismų bendradarbiavimas	p. 54
XI. Reglamento santykis su 1996 m. Hagos konvencija dėl vaikų apsaugos	p. 56
Priedas: Bylos dėl santuokos nutraukimo Europos Sąjungoje – Trumpas santuokos byloms taikomų taisyklių apibūdinimas	p. 59
Struktūrinės schemos	p. 62

I. Taikymo sritis

1. Įsigaliojimo pradžios nuostatos ir geografinė taikymo sritis

Kuriose valstybėse ir nuo kada Reglamentas taikomas?

a Bendroji taisyklė

72 STRAIPSNIS

Reglamentas taikomas nuo 2005 m. kovo 1 d. visose Europos Sąjungos valstybėse narėse, išskyrus Daniją. Jis taikomas dešimtyje valstybių narių, kurios į Europos Sąjungą įstojo 2004 m. gegužės 1 d. Reglamentas taikomas valstybėse narėse tiesiogiai ir yra viršesnis už nacionalinę teisę.

64 STR

Reglamentas taikomas visas:

- atitinkamoms byloms, iškeltoms *ir*
- dokumentams, tinkamai parengtiems arba užregistruotiems kaip autentiški dokumentai, *ir*
- šalių susitarimams, sudarytiems **po 2005 m. kovo 1 d.** (64 straipsnio 1 dalis).

b Pereinamojo laikotarpio taisyklės

Pripažinimą ir vykdymą reglamentuojančios Reglamento taisyklės **bylose, iškeltose iki 2005 m. kovo 1 d.**, taikomos trijų kategorijų teismo sprendimams:

- a) teismo sprendimams, priimtiems 2005 m. kovo 1 d. ir po jos bylose, iškeltose iki tos dienos, bet po Briuselio II reglamento įsigaliojimo dienos (64 straipsnio 2 dalis);
- b) teismo sprendimams, priimtiems iki 2005 m. kovo 1 d. bylose, iškeltose po Briuselio II reglamento įsigaliojimo dienos, jei jos patenka į Briuselio II reglamento taikymo sritį (64 straipsnio 3 dalis);
- c) teismo sprendimams, priimtiems iki 2005 m. kovo 1 d., bet po Briuselio II reglamento įsigaliojimo bylose, iškeltose iki Briuselio II reglamento įsigaliojimo dienos (64 straipsnio 4 dalis).

Briuselio II reglamentas įsigaliojo 2001 m. kovo 1 d.

Kalbant apie dešimt „naujųjų“ valstybių narių, kurios į Europos Sąjungą įstojo 2004 m. gegužės 1 d., atitinkama data Briuselio II reglamento įsigaliojimui nustatyti yra 2004 m. gegužės 1 d.

Teismo sprendimai, priklausantys a–c kategorijoms, yra pripažįstami ir vykdomi pagal Reglamento III skyriaus nuostatas laikantis tam tikrų sąlygų:

- sprendimą priėmęs teismas savo jurisdikciją grindė taisyklėmis, atitinkančiomis Reglamentą, Briuselio II reglamentą arba tarp kilmės valstybės narės ir vykdomo valstybės narės taikomą konvenciją;
- o dėl teismo sprendimų, priimtų iki 2005 m. kovo 1 d., jeigu jie susiję su santuokos nutraukimu, gyvenimu skyrium (separacija) ar santuokos pripažinimu negaliojančia arba su tėvų pareigomis abiejų sutuoktinių vaikams nagrinėjant šias santuokos bylas.

Reikėtų atkreipti dėmesį, kad III skyrius, skirtas pripažinimui ir vykdymui, šioms teismo sprendimams taikomas visas, išskyrus naujas jo 4 skirsnio taisykles, kurios nereikalauja *exequatur* procedūros tam tikrų rūšių teismo sprendimams (žr. VI ir VII skyrius).

Pavyzdys:

Santuokos nutraukimo byla iškelta A valstybės narės teisme 2002 m. gruodžio 1 d. pagal Briuselio II reglamentą. Teismas šia proga taip pat nagrinėja klausimą dėl tėvų pareigų sutuoktinių vaikams. Teismas 2004 m. sausio 1 d. priima sprendimą, suteikiantį vaiko globą motinai ir bendravimo teises tėvui. Vėliau motina su vaikais persikelia į B valstybę narę.

1 situacija: *Jei A ir B valstybės narės abi yra „senosios“ valstybės narės, 64 straipsnio 3 dalies pereinamojo laikotarpio taisyklė leidžia tėvui prašyti, kad bendravimo teisės būtų tiesiogiai pripažįstamos ir vykdytinos B valstybėje narėje be exequatur procedūros pagal Reglamento III skyriaus 4 skirsnį, net jei byla buvo iškelta iki 2005 m. kovo 1 d.*

2 situacija: *Jei bent viena iš šių dviejų valstybių narių yra „naujoji“ valstybė narė, netaikomos jokios 64 straipsnio pereinamojo laikotarpio taisyklės, nes teismo sprendimas buvo priimtas 2004 m. sausio 1 d., t. y. iki Briuselio II reglamento įsigaliojimo „naujosioms“ valstybės narėms*

Pereinamojo laikotarpio nuostatos

<p>Ar atvejis yra susijęs su: a) byla iškelta arba b) autentišku dokumentu, parengtu arba c) susitarimu, bylos šalių sudarytu po 2005 m. kovo 1 d.?</p>		<p>TAIP Reglamentas taikomas visas (64 str. 1 dalis).</p>
<p>Ar atvejis yra susijęs su teismo sprendimu, priimtu po 2005 m. kovo 1 d. byloje, iškeltoje įsigaliojus Briuselio II reglamentui, ir ar jurisdikcija grindžiama taisyklėmis, atitinkančiomis Reglamentą, Briuselio II reglamentą arba tarp kilmės valstybės narės ir vykdymo valstybės narės galiojančią konvenciją?</p>		<p>TAIP Teismo sprendimas pripažįstamas ir vykdomas pagal Reglamento III skyrių (64 str. 2 dalis).</p>
<p>Ar atvejis yra susijęs su teismo sprendimu, priimtu iki 2005 m. kovo 1 d. byloje, iškeltoje įsigaliojus Briuselio II reglamentui ir patenkančioje į Briuselio II reglamento taikymo sritį?</p>		<p>TAIP Teismo sprendimas pripažįstamas ir vykdomas pagal Reglamento III skyrių (64 str. 3 dalis).</p>
<p>Ar atvejis yra susijęs su teismo sprendimu, priimtu iki 2005 m. kovo 1 d., bet po Briuselio II reglamento įsigaliojimo dienos, byloje, iškeltoje iki Briuselio II reglamento įsigaliojimo dienos ir patenkančioje į Briuselio II reglamento taikymo sritį? ir ar jurisdikcija grindžiama taisyklėmis, atitinkančiomis Reglamentą, Briuselio II reglamentą arba tarp kilmės valstybės narės ir vykdymo valstybės narės galiojančią konvenciją?</p>		<p>TAIP Sprendimas pripažįstamas ir vykdomas pagal Reglamento III skyrių (64 str. 4 dalis).</p>
		<p>NE Reglamentas netaikomas.</p>

2. Materialinė taikymo sritis

2.1. Kurioms byloms taikomas Reglamentas?

a Bylos, kurioms Reglamentas taikomas

Reglamentas nustato taisykles, reglamentuojančias jurisdikciją (II skyrius), pripažinimą ir vykdymą (III skyrius) ir centrinių institucijų bendradarbiavimą (IV skyrius) tėvų pareigų srityje. Jame taip pat pateikiamos konkrečios vaikų grobimui ir bendravimo teisėms skirtos taisyklės.

- > **Reglamentas taikomas visoms civilinėms byloms, susijusioms su „tėvų pareigų skyrimu, naudojimusi jomis, perdavimu, apribojimu ar atėmimu.“**

1 STRAIPSNIO 1 DALIES B PUNKTAS, 1 STRAIPSNIO 2 DALIS IR 2 STRAIPSNIO 7 DALIS

Terminas „tėvų pareigos“ apibrėžiamas plačiai ir apima visas tėvų pareigų turėtojo teises ir pareigas, susijusias su vaiko asmeniu arba turtu. Jis aprėpia ne tik globos teises ir bendravimo teises, bet ir tokius klausimus, kaip globėjo skyrimas ir vaiko paskyrimas į šeimą (šeimyną) ar globos instituciją. Tėvų pareigų turėtojas gali būti fizinis ar juridinis asmuo.

Sąrašas bylų, laikomų susijusiomis su „tėvų pareigomis“ pagal Reglamento 1 straipsnio 2 dalį, nėra baigtinis, o tik iliustracinio pobūdžio.

Skirtingai nuo 1996 m. Hagos konvencijos dėl vaikų apsaugos (žr. XI skyrių), Reglamentas neapibrėžia didžiausio vaikų, kuriems taikomas

Reglamentas, amžiaus, bet palieka šį klausimą spęsti vadovaujantis nacionaline teise. Nors sprendimai dėl tėvų pareigų dauguma atvejų yra siejami su nepilnamečiais iki 18 metų, 18 metų neturintiems asmenims pagal nacionalinę teisę gali būti taikoma emancipacija, ypač jei jie veda ar išteka. Dėl tokių asmenų priimti sprendimai iš principo nesiejami su bylomis dėl „tėvų pareigų“ ir dėl to nepatenka į Reglamento taikymo sritį.

- > **Reglamentas taikomas „civilinėms byloms“.**

1 STRAIPSNIO 1 IR 2 DALYS BEI 7 KONSTATUOJAMOJI DALIS

Reglamentas taikomas „civilinėms byloms“. Sąvoka „civilinės bylos“ Reglamente apibrėžiama plačiai ir apima visas 1 straipsnio 2 dalyje išvardytas bylas. Tais atvejais, kai konkreti byla dėl tėvų pareigų pagal nacionalinės teisės aktus yra „viešosios teisės“ priemonė, pvz., vaiko paskyrimas į šeimą (šeimyną) ar globos instituciją, Reglamentas taikomas.

- > **Reglamentas taikomas apsaugos priemonėms dėl vaikai priklausančio turto.**

1 STRAIPSNIO 2 DALIES C, E PUNKTAI IR 9 KONSTATUOJAMOJI DALIS

Kai vaikas turi turtą, gali prireikti imtis tam tikrų apsaugos priemonių, pvz., skirti asmenį ar instituciją padėti arba atstovauti vaikui to turto reikalais. Reglamentas taikomas bet kuriai apsaugos priemonei, kuri gali būti reikalinga tam turtui administruoti ar parduoti. Tokios priemonės gali būti reikalingos, jeigu, pavyzdžiui, vaiko tėvai ginčijasi tokiu klausimu.

Priemonės dėl vaikai priklausančio turto, kurios yra nesusijusios su vaiko apsauga, taikomas ne Reglamentas, bet 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos reglamentas Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo bei vykdymo užtikrinimo (toliau – Briuselio I reglamentas). Konkrečiu atveju teisėjas turi įvertinti, ar priemonė dėl vaikai priklausančio turto yra susijusi su vaiko apsauga ar ne. Nors Reglamentas ir taikomas apsaugos priemonės, jis netaikomas priemonėms dėl vaikų padarytų kriminalinių nusikaltimų (10 konstatuojamoji dalis).

b Bylos, kurioms Reglamentas netaikomas

1 STRAIPSNIŲ 3 DALIS IR 10 KONSTATUOJAMOJI DALIS

1 straipsnio 3 dalyje išvardijamos tos bylos, kurios nepatenka į Reglamento taikymo sritį, nors jos ir gali būti glaudžiai susijusios su bylomis dėl tėvų pareigų (pvz., įvaikinimo, nepilnamečio emancipacijos, vardo ir pavardės vaikui suteikimo).

11 KONSTATUOJAMOJI DALIS

➤ Reglamentas netaikomas išlaikymo pareigoms.

Išlaikymo pareigos ir tėvų pareigos yra dažnai nagrinėjamos toje pačioje teismo byloje. Tačiau išlaikymo pareigoms Reglamentas netaikomas, nes jas jau reglamentuoja Briuselio I reglamentas. Teismas, kuris yra kompetentingas pagal Reglamentą, vis dėlto apskritai turės jurisdikciją taip pat spręsti išlaikymo bylas taikdamas Briuselio I reglamento 5 straipsnio 2 dalį. Ši nuostata leidžia teismui, kuris yra kompetentingas nagrinėti bylą dėl tėvų pareigų, spręsti ir dėl išlaikymo, jei tas klausimas yra susijęs su tėvų pareigų klausimu.

Nors tame pačiame procese būtų nagrinėjami abu klausimai, priimtas sprendimas būtų pripažįstamas ir vykdomas pagal skirtingas taisykles. Ta sprendimo dalis, kuri yra susijusi su išlaikymu, būtų pripažįstama ir vykdoma kitoje valstybėje narėje pagal Briuselio I reglamento taisykles, o ta sprendimo dalis, kuri yra susijusi su tėvų pareigomis, būtų pripažįstama ir vykdoma pagal naujojo Briuselio II reglamento taisykles.

2.2. Kuriems sprendimams taikomas Reglamentas?

> Reglamentas taikomas visiems sprendimams dėl tėvų pareigų.

1 STRAIPSNIŲ 1 DALIES B PUNKTAS IR 5 KONSTATUOJAMOJI DALIS

Skirtingai nuo Briuselio II reglamento, šis Reglamentas taikomas visiems sprendimams, valstybės narės teismo priimtiems bylose dėl tėvų pareigų.

Briuselio II reglamentas sprendimams dėl tėvų pareigų yra taikomas tik tokiu mastu, koku jį buvo priimti santuokos bylos kontekste ir buvo susiję su abiejų sutuoktinių bendrais vaikais. Siekiant užtikrinti visų vaikų lygybę, šio Reglamento taikymo sritis išplečiama, kad apimtų visus sprendimus dėl tėvų pareigų, nesvarbu, ar tėvai yra ar buvo susituokę ir ar bylos šalys yra ar nėra abu atitinkamo vaiko biologiniai tėvai

> Reglamentas taikomas ne tik teismo sprendimams.

2 STRAIPSNIŲ 1 IR 4 DALYS

Reglamentas taikomas teismo sprendimams, nesvarbu, kaip tas sprendimas vadinamas (potvarkis, įsakymas, nutartis ir pan.). Tačiau jis taikomas ne tik teismų priimtiems sprendimams, bet ir bet kuriam institucijai, turinčiai jurisdikciją bylose, patenkančiose į šio Reglamento taikymo sritį (pvz., socialinių reikalų institucijų), priimtam sprendimui.

> Reglamentas taikomas „autentiškiems dokumentams“.

46 STRAIPSNIS

Be to, Reglamentas taikomas dokumentams, oficialiai parengtiems arba užregistruotiems kaip „autentiški dokumentai“ ir vykdytiniams valstybėje narėje, kurioje jie buvo parengti arba užregistruoti. Tokie dokumentai, kurie turi būti pripažįstami ir skelbiami vykdytiniais kitose valstybėse narėse tomis pačiomis sąlygomis kaip teismo sprendimas, apima, pavyzdžiui, notarų parengtus dokumentus.

> Reglamentas taikomas bylos šalių susitarimams.

46 STRAIPSNIS

Naujas Reglamento bruožas yra tas, kad jis yra taikomas ir bylos šalių sudarytiems susitarimams tiek, kiek jie yra vykdytini valstybėje narėje, kurioje jie buvo sudaryti. Tuo siekiama skatinti šalis bylose dėl tėvų pareigų siekti susitarimo ne teismo tvarka. Dėl to susitarimas turi būti pripažįstamas ir vykdytinas kitose valstybėse narėse tomis pačiomis sąlygomis kaip teismo sprendimas, jeigu jis yra vykdytinas valstybėje narėje, kurioje jis sudarytas, nesvarbu, ar tai yra privatus šalių susitarimas ar kokioje nors institucijoje sudarytas susitarimas.

2.3. Reglamentas neužkerta kelio teismams neatidėliotinais atvejais taikyti laikinas, įskaitant apsaugines, priemones.

20 STRAIPSNIS

20 straipsnis leidžia teismui taikyti laikinas, įskaitant apsaugines, priemones pagal savo nacionalinę teisę tos valstybės narės teritorijoje esančiam vaikui, net jeigu kitos valstybės narės teismas turi jurisdikciją nagrinėti prašymą iš esmės. Priemonę gali taikyti teismas arba institucija, turinti jurisdikciją byloje, patenkančiose į Reglamento taikymo sritį (2 straipsnio 1 dalis). Pavyzdžiui, socialinės valstybės paramos institucija arba nepilnamečių reikalų institucija gali būti kompetentinga taikyti laikinas priemones pagal nacionalinę teisę.

20 straipsnis nėra taisyklė, pagal kurią suteikiama jurisdikcija. Taigi, laikinos priemonės nebetaikomos, kai kompetentingas teismas jau yra ėmęsis priemonių, kurias jis laiko tinkamomis.

Pavyzdys:

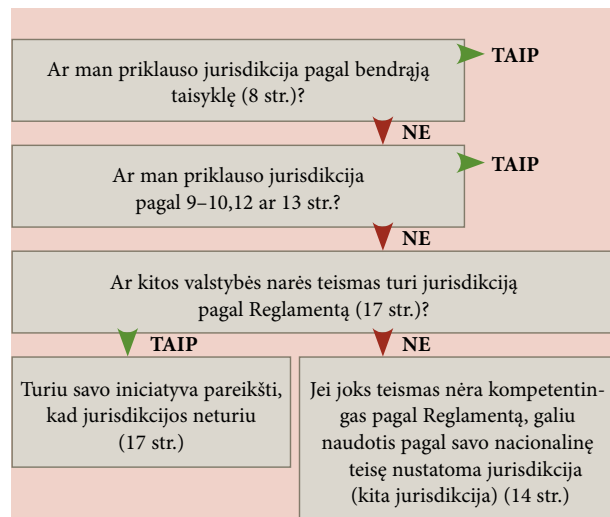
Šeima automobiliu keliauja iš A valstybės narės į B valstybę narę praleisti vasaros atostogų. Atvykus į B valstybę narę, įvyksta kelių eismo įvykis, kurio metu visi šeimos nariai sužeidžiami. Vaikas yra lengvai sužeistas, bet abu tėvai komos būklės nuvežami į ligoninę. B valstybės narės institucijoms reikia skubiai imtis tam tikrų laikinų priemonių siekiant apsaugoti vaiką, kuris B valstybėje narėje neturi jokių giminių. Tai, kad jurisdikcija spręsti klausimą iš esmės pagal Reglamentą priklauso A valstybės narės teismams, neužkerta kelio B valstybės narės teismams arba kompetentingoms institucijoms laikinai imtis priemonių vaikui apsaugoti. A valstybės narės teismams priėmus sprendimą, šios priemonės nebetaikomos.

II. Kurios valstybės narės teismai turi jurisdikciją?

8–14 straipsniuose išdėstytos jurisdikcijos taisyklės apibūdina visą jurisdikcijos pagrindų sistemą nustatyti valstybę narę, kurios teismai yra kompetentingi. Reglamentas nustato tik valstybę narę, kurios teismai turi jurisdikciją, bet ne teismą, kuris yra kompetentingas toje valstybėje narėje. Šis klausimas paliekamas vidaus procesinei teisei (žr. Europos teisminių institucijų tinklą⁽¹⁾ ir Teisminį atlasą⁽²⁾).

Teismas, į kurį kreipiamasi su prašymu dėl tėvų pareigų, turi atlikti šią analizę:

1. Bendroji taisyklė – vaiko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybė

8 STRAIPSNIS

Pagrindinis Reglamento principas yra tas, kad tinkamiausias teismas byloms, susijusioms su tėvų pareigomis, spręsti yra atitinkamas vaiko nuolatinės gyvenamosios vietos teismas. Sąvoka „nuolatinė gyvenamoji vieta“, kuri vis labiau vartojama tarptautiniuose dokumentuose, Reglamente neapibrėžta, ją kiekvienu atveju remdamasis faktinėmis aplinkybėmis turi nustatyti teisėjas. Terminu prasmė turėtų būti aiškinama pagal Reglamento tikslus ir siekius.

Reikia pažymėti, kad tai nėra susiję su nuolatinės gyvenamosios vietos sąvoka pagal nacionalinę teisę, bet su „savarankiška“ Bendrijos teisėje vartojama sąvoka. Jei vaikas persikelia iš vienos valstybės narės į kitą, nuolatinės gyvenamosios vietos įgijimas naujoje valstybėje narėje turėtų iš esmės sutapti su nuolatinės gyvenamosios vietos „pradimu“ ankstesnėje valstybėje narėje. Teisėjo vertinimas kiekvienu konkrečiu atveju reiškia, kad nors būdvardis „nuolatinė“ savaime suponuoja trukmę, nereikia atmesti ir galimybės, kad vaikas gali įgyti nuolatinę gyvenamąją vietą valstybėje narėje atvykimo į ją dieną, priklausomai nuo faktinių konkrečių aplinkybių.

Jurisdikcijos klausimas yra sprendžiamas teismui priimant bylą savo žinion. Priėmęs bylą savo žinion, kompetentingas teismas iš principo išlaiko jurisdikciją, net jeigu teismo proceso metu vaikas įgyja nuolatinę gyvenamąją vietą kitoje valstybėje narėje (*perpetuatio fori* principas). Dėl to vaiko nuolatinės gyvenamosios vietos pasikeitimas vykstant teismo procesui pats savaime nereiškia jurisdikcijos pasikeitimo.

(1) <http://www.europa.eu.int/civiljustice>

(2) http://www.europa.com/justice_home/judicialatlascivil

Tačiau, jei tai labiausiai atitinka vaiko interesus, 15 straipsnyje yra numatyta galimybė perduoti bylą, laikantis tam tikrų sąlygų, valstybės narės, į kurią vaikas persikėlė, teismui (*žr. III skyrių*). Jei vaiko nuolatinė gyvenamoji vieta pasikeitė dėl neteisėto išvežimo ar negražinimo, jurisdikcija gali pasikeisti tik laikantis labai griežtų sąlygų (*žr. VII skyrių*).

2. Bendrosios taisyklės išimtis

9, 10, 12 ir 13 straipsniuose nustatytos bendrosios taisyklės išimtis, t. y. atvejai, kai jurisdikcija gali priklausyti ne valstybės narės, kurioje vaikas turi nuolatinę gyvenamąją vietą, teismams.

a) **Nenutrūkstama vaiko buvusios nuolatinės gyvenamosios vietos jurisdikcija**

9 STRAIPSNIS

Vaikui persikėlus iš vienos valstybės narės į kitą, dažnai reikia peržiūrėti bendravimo teises ar kitus bendravimo susitarimus, kad būtų galima juos priderinti prie naujų aplinkybių. 9 straipsnis – tai nauja taisyklė, skatinanti tėvų pareigų turėtojus iki persikėlimo susitarti dėl reikalingų pakeitimų ir, jei tai pasirodo neįmanoma, kreiptis į kompetentingą teismą išspręsti ginčą. Jis jokiū būdu nekliaud asmeniui judėti Europos Bendrijoje, bet suteikia garantiją, kad tas asmuo, kuris nebegali kaip anksčiau naudotis bendravimo teisėmis, trijų mėnesių nuo jų suteikimo laikotarpiu neturės kreiptis į naujos valstybės narės teismus, bet galės prašyti atitinkamo bendravimo teisių pakeitimo teisme, kuris jas jam suteikė. Naujosios valstybės narės teismai šiuo laikotarpiu neturi jurisdikcijos byloms dėl bendravimo teisių.

9 straipsniui taikomos šios sąlygos:

- **Kilmės valstybės narės teismai turėjo būti anksčiau priėmę sprendimą dėl bendravimo teisių.**

9 straipsnis taikomas tik tai situacijai, kai bendravimo teisių turėtojas nori pakeisti ankstesnį sprendimą dėl bendravimo teisių. Jei kilmės valstybės narės teismai nebuvo priėmę jokio sprendimo dėl bendravimo teisių, 9 straipsnis netaikomas, o galioja kitos jurisdikcijos taisyklės. Spręsti bylas dėl bendravimo teisių naujosios valstybės narės teismai turėtų jurisdikciją pagal 8 straipsnį, vaikui įgijus nuolatinę gyvenamąją vietą toje valstybėje.

- **Jis taikomas tik „teisėtiems“ persikėlimams.**

Turi būti nustatyta, ar pagal kokį nors teismo sprendimą ar kilmės valstybėje narėje taikomą teisę (įskaitant jos taisykles, susijusias su privatinė tarptautine teise) tėvų pareigų turėtojui yra leista persikelti su vaiku į kitą valstybę narę be kito tėvų pareigų turėtojo sutikimo. Jei persikėlimas yra neteisėtas, 9 straipsnis netaikomas, o remiamasi 10 straipsniu (*žr. VII skyrių*). Jei, kita vertus, vienašališkas sprendimas pakeisti vaiko nuolatinę gyvenamąją vietą yra teisėtas, 9 straipsnis taikomas, jei laikomasi toliau išdėstytų sąlygų.

- **Jis taikomas tik trijų mėnesių nuo vaiko persikėlimo laikotarpiu.**

Trijų mėnesių laikotarpis turi būti skaičiuojamas nuo tos dienos, kai vaikas išvežamas iš kilmės valstybės narės. Persikėlimo data neturėtų būti painiojama su diena, kai vaikas įgyja nuolatinę gyvenamąją vietą naujoje valstybėje narėje. Jei į kilmės valstybės narės teismą kreipiamasi pasibaigus trijų mėnesių nuo persikėlimo dienos laikotarpiui, jis neturi jurisdikcijos pagal 9 straipsnį.

- **Vaikas per trijų mėnesių laikotarpį turi būti įgijęs nuolatinę gyvenamąją vietą naujoje valstybėje narėje.**

9 straipsnis taikomas tik tuo atveju, jei vaikas trijų mėnesių laikotarpiu naujoje valstybėje narėje įgyja nuolatinę gyvenamąją vietą. Jei vaikas per tą laikotarpį nėra įgijęs nuolatinės gyvenamosios vietos, kilmės valstybės narės teismai iš principo išlaikytų jurisdikciją pagal 8 straipsnį.

- **Bendravimo teisių turėtojas turi būti išlaikęs nuolatinę gyvenamąją vietą kilmės valstybėje narėje.**

Jei bendravimo teisių turėtojas nustojo būti nuolatinis kilmės valstybės narės gyventojas, 9 straipsnis netaikomas, bet, vaikui įgijus nuolatinę gyvenamąją vietą naujoje valstybėje narėje, kompetentingais tampa naujos valstybės narės teismai.

- **Bendravimo teisių turėtojas neturi būti pripažinęs jurisdikcijos pasikeitimą.**

Kadangi šios nuostatos tikslas – garantuoti, kad bendravimo teisių turėtojas galėtų kreiptis į savo valstybės narės teismus, 9 straipsnis netaikomas, jei jis yra pasirengęs pripažinti, kad jurisdikcija pereina naujos valstybės narės teismams. Taigi, jei bendravimo teisių turėtojas dalyvauja byloje dėl bendravimo teisių naujos valstybės narės teisme neginčydamas to teismo jurisdikcijos, 9 straipsnis netaikomas, ir jurisdikciją įgyja naujos valstybės narės teismas (2 straipsnio dalis). Panašiai 9 straipsnis neužkerta kelio bendravimo teisių turėtojui kreiptis į naujos valstybės teismus, kad būtų peržiūrėtas bendravimo teisių klausimas.

- **Jis netrukdo naujos valstybės narės teismams spręsti bylas, nesusijusias su bendravimo teisėmis.**

9 straipsnis nustato jurisdikciją tik priimant sprendimą dėl bendravimo teisių, bet netaikomas kitoms byloms dėl tėvų pareigų, pvz., dėl globos teisių. Dėl to 9 straipsnis neužkerta kelio tėvų pareigų turėtojui, persikėlusiam su vaiku į kitą valstybę narę, trijų mėnesių nuo persikėlimo laikotarpiu kreiptis į tos valstybės narės teismus globos teisių klausimu.

Nenutrūkstama vaiko buvusios nuolatinės gyvenamosios vietos jurisdikcija

9 STR.

Ar sprendimą dėl bendravimo teisių priėmė valstybės narės, iš kurios vaikas persikėlė („kilmės VN“) teismai?

▶ **NE**
9 straipsnis netaikomas, bet kitos VN teismai tampa kompetentingi pagal 8 straipsnį, vaikui įgijus ten nuolatinę gyvenamąją vietą.

▼ **TAIP**

Ar vaikas buvo teisėtai išvežtas iš kilmės valstybės narės į kitą valstybę narę („naują VN“)?

▶ **NE**
Jei išvežtas neteisėtai, 9 straipsnis netaikomas. Vietoj jo taikomos vaiko pagrobimui skirtos taisyklės.

▼ **TAIP**

Ar vaikas 3 mėnesių laikotarpiu įgijo nuolatinę gyvenamąją vietą naujoje VN?

▶ **NE**
9 straipsnis netaikomas. Jei po 3 mėnesių vaikas tebeturi nuolatinę gyvenamąją vietą kilmės VN, tos VN teismai išlieka kompetentingi pagal 8 straipsnį.

▼ **TAIP**

Ar bendravimo teisių turėtojas tebeturi nuolatinę gyvenamąją vietą kilmės VN?

▶ **NE**
9 straipsnis netaikomas.

▼ **TAIP**

Ar bendravimo teisių turėtojas dalyvavo naujos VN teismuose iškeltoje byloje, neginčydamas jų kompetencijos?

▶ **NE**
9 straipsnis taikomas.

▼ **TAIP** 9 straipsnis netaikomas.

b Jurisdikcija vaikų grobimo atvejais

10 STRAIPSNIS

Jurisdikciją vaikų grobimo atvejais reglamentuoja speciali taisyklė (žr. VII skyrių).

c Jurisdikcijos prorogacija

12 STRAIPSNIS

Reglamentas nustato ribotą galimybę kreiptis į valstybės narės, kurioje vaikas nėra nuolatinis gyventojas, teismą arba dėl to, kad byla yra susijusi su nagrinėjama byla dėl santuokos nutraukimo, arba dėl to, kad vaikas su ta valstybe nare turi esminį ryšį.

12 straipsnis taikomas dviems skirtingoms situacijoms:

1 situacija:

Teismo, nagrinėjančio pareiškimą dėl santuokos nutraukimo, jurisdikcija byloje dėl tėvų pareigų

12 STRAIPSNIO 1 IR 2 DALYS

Tais atvejais, kai valstybėje narėje nagrinėjamas pareiškimas dėl santuokos nutraukimo, tos valstybės teismai taip pat turi jurisdikciją byloje dėl tėvų pareigų, susijusiose su tos santuokos nutraukimu, net jeigu tas vaikas neturi nuolatinės gyvenamosios vietos toje valstybėje narėje. Ši taisyklė taikoma nepaisant to, ar tas vaikas yra ar nėra abiejų situoktinių vaikas.

Teismas, nagrinėjantis pareiškimą dėl santuokos nutraukimo, turi jurisdikciją tais atvejais, kai:

- bent vienas iš situoktinių turi tėvų pareigas vaikui;
- teisėjas turėtų nustatyti, ar, teismui priėmus bylą savo žinion, visi tėvų pareigų turėtojai aiškiai išreikštu ar kitokiu nedviprasmišku būdu pripažįsta teismo, nagrinėjančio pareiškimą dėl santuokos nutraukimo, jurisdikciją;
- to teismo jurisdikcija geriausiai atitinka vaiko interesus.

Teismo, nagrinėjančio pareiškimą dėl santuokos nutraukimo, jurisdikcija baigiasi, kai tik:

- a) teismo sprendimas dėl santuokos nutraukimo tapo galutinis arba
- b) galutinis sprendimas yra priimamas byloje dėl tėvų pareigų, kuri nebuvo išspręsta, kai sprendimas dėl santuokos nutraukimo tapo galutinis, arba
- c) bylos dėl santuokos nutraukimo ir tėvų atsakomybės užbaigiamos dėl kitos priežasties (pvz., atsiimami pareiškimai dėl santuokos nutraukimo ir tėvų pareigų).

Reglamento rengėjai neketino daryti jokio skirtumo tarp pasakymų „labiausiai atitinka vaiko interesus“ (12 straipsnio 1 dalies b punktas) ir pasakymo „geriausiai atitinka vaiko interesus“ (12 straipsnio 3 dalies b punktas) tekste anglų kalba. Reglamento tekste kitomis kalbomis vartojama ta pati formuluotė abiejuose punktuose.

2 situacija:

Valstybės narės, su kuria vaikas turi esminį ryšį, teismo jurisdikcija

12 STRAIPSNIŲ 3 DALIS

Tais atvejais, kai pareiškimas dėl santuokos nutraukimo nenagrinėjamas, valstybės narės teismai gali turėti jurisdikciją bylose dėl tėvų pareigų, net jeigu vaikas neturi nuolatinės gyvenamosios vietos toje valstybėje narėje, jei laikomasi šių sąlygų:

- Vaikas turi esminį ryšį su ta valstybe nare, ypač dėl to, kad vienas iš tėvų pareigų turėtojų toje valstybėje narėje turi nuolatinę gyvenamąją vietą arba, kad vaikas yra tos valstybės pilietis. Šios sąlygos nėra vienintelės, ir tą ryšį galima grįsti kitais kriterijais.

- Visos bylos šalys aiškiai ar kitokiu nedviprasmišku būdu pripažįsta to teismo jurisdikciją, teismui priėmus bylą savo žinion (plg. tą patį reikalavimą 1 situacijoje).
- Ši jurisdikcija labiausiai atitinka vaiko interesus (kaip pirmiau 12 straipsnio 1 dalyje).

12 straipsnio 4 dalyje nurodoma, kokiomis aplinkybėmis jurisdikcija pagal šį straipsnį yra laikoma „labiausiai atitinkančia vaiko interesus“, kai to vaiko nuolatinė gyvenamoji vieta yra trečiojoje valstybėje, kuri nėra 1996 m. Hagos konvencijos dėl vaikų apsaugos susitariančioji valstybė (*žr. XI skyrių*).

d Vaiko buvimo vieta

13 STRAIPSNIS

Jei vaiko nuolatinės gyvenamosios vietos negalima nustatyti ir 12 straipsnis netaikomas, 13 straipsnis leidžia valstybės narės teisėjui spręsti bylas dėl tėvų pareigų, susijusias su vaikais, kurie yra toje valstybėje narėje.

e Kita jurisdikcija

14 STRAIPSNIS

Jei joks teismas neturi jurisdikcijos pagal 8–13 straipsnius, teismas savo jurisdikciją gali grįsti remdamasis savo nacionalinėmis taisyklėmis, susijusiomis su privatinė tarptautine teise. Tokie sprendimai turi būti pripažįstami ir skelbiami vykdytinais kitoje valstybėje narėje pagal Reglamento taisykles.

III. Perdavimas teismui, geriau tinkančiam nagrinėti bylą

15 STRAIPSNIS

Reglamente yra naujoviška taisyklė, kuri leidžia teismui, priėmusiam bylą savo žinion, išimties tvarka perduoti ją kitos valstybės narės teismui, jei pastarasis geriau tinka nagrinėti tą bylą. Teismas gali perduoti **visą bylą** arba **kurią nors konkrečią jos dalį**.

Pagal bendrąją taisyklę jurisdikcija priklauso teismams tos valstybės narės, kurioje vaikas turi nuolatinę gyvenamąją vietą tuo metu, kai byla patenka jų žinion (8 straipsnis). Dėl to jurisdikcija savaime nepasikeičia tuo atveju, kai teismo proceso metu vaikas įgyja nuolatinę gyvenamąją vietą kitoje valstybėje narėje.

Tačiau gali būti aplinkybių, kai išimtinai teismas, priėmęs bylą savo žinion (kilmės valstybės narės teismas), nėra tinkamiausias nagrinėti tą bylą. 15 straipsnis tomis aplinkybėmis leidžia kilmės valstybės narės teismui perduoti bylą kitos valstybės narės teismui, jei tai labiausiai atitinka vaiko interesus.

Bylą perdavus kitos valstybės narės teismui, ji negali būti perduota trečiam teismui (13 konstatuojamoji dalis).

1. Kokiomis aplinkybėmis galima perduoti bylą?

Perdavimui taikomos šios sąlygos:

Vaiką turi sieti „konkretus ryšys“ su kita valstybe nare. 15 straipsnio 3 dalyje išvardijamos penkios situacijos, kai toks ryšys pagal Reglamentą egzistuoja:

- po to, kai kilmės valstybės narės teisme buvo iškelta byla, vaikas įgijo naują nuolatinę gyvenamąją vietą; arba
- kita valstybė narė yra buvusi vaiko nuolatinė gyvenamoji vieta; arba
- ji yra vaiko pilietybės vieta; arba
- ji yra tėvų pareigų turėtojo nuolatinė gyvenamoji vieta; arba
- vaikas turi turtą kitoje valstybėje narėje, ir byla yra susijusi su vaiko apsaugos priemonėmis, susijusiomis su šio turto administravimu, išsaugojimu ar perleidimu.

Be to, abu teismai privalo įsitikinti, kad perdavimas labiausiai atitinka vaiko interesus. Teisėjai turėtų bendradarbiauti siekdami tai įvertinti remiantis „konkrečiomis bylos aplinkybėmis“.

Perdavimas gali vykti:

- šalies prašymu **arba**
- paties teismo iniciatyva, jei bent viena iš bylos šalių sutinka **arba**
- kitos valstybės narės teismo prašymu, jei bent viena iš bylos šalių sutinka

2. Kokia taikoma procedūra?

Teismas, kuriam pateiktas prašymas dėl bylos perdavimo, arba kuris nori ją perduoti savo iniciatyva, turi dvi pasirinkimo galimybes:

- **jis gali sustabdyti bylą ir paraginti šalį pateikti prašymą kitos valstybės narės teismui, arba**
- **jis gali tiesiogiai prašyti kitos valstybės narės teismą perimti bylą.**

Pirmuoju atveju kilmės valstybės narės teismas nustato terminą, per kurį bylos šalys turi kreiptis į kitos valstybės narės teismus. Jei bylos šalys per tą terminą nesikreipia į tokius kitus teismus, byla neperduodama ir kilmės valstybės narės teismas toliau naudojami savo jurisdikcija. Reglamentas nenustato konkretaus termino, bet jis turėtų būti pakankamai trumpas, kad būtų galima užtikrinti, kad perdavimas netaptų nereikalingo vilkinimo, kenkiančio vaikui ir bylos šalims, priežastimi. Teismas, gavęs prašymą dėl perdavimo, per šešias savaites nuo tos dienos, kai į jį buvo kreiptasi, turi nuspręsti, ar jis priima perdavimą ar jo nepriima. Aktualus klausimas būtų, ar šiuo konkrečiu atveju perdavimas labiausiai atitiktų vaiko interesus.

Centrinės institucijos gali suvaidinti svarbų vaidmenį, teikdamos teisėjams informaciją apie padėtį kitoje valstybėje narėje. Vertinimas turėtų būti grindžiamas abipusio pasitikėjimo principu ir prielaida, kad visų valstybių narių teismai yra iš principo kompetentingi spręsti bylą.

Jei antrasis teismas atsisako jurisdikcijos, arba per šešias savaites nuo tos dienos, kai į jį buvo kreiptasi, nepriima jurisdikcijos, kilmės valstybės narės teismas išlaiko jurisdikciją ir privalo ja naudotis.

3. Tam tikri praktinio pobūdžio aspektai

➤ Kaip teisėjas, kuris norėtų perduoti bylą, sužino, kuris kitos valstybės narės teismas yra kompetentingas?

Kitos valstybės narės kompetentingam teismui surasti galima naudotis Europos teisminių atlasu civilinėse bylose. Teisminiame atlase nurodomas teritoriniu atžvilgiu kompetentingas teismas įvairiose valstybėse narėse ir įvairių teismų kontaktiniai duomenys (pavadinimas, telefono numeris, el. paštas ir kt.) (žr. Teisminį atlasą⁽¹⁾). Pagal Reglamentą paskirtos centrinės institucijos taip pat gali padėti teisėjams rasti kompetentingą teismą kitoje valstybėje narėje (žr. X skyrių).

➤ Kaip turėtų bendrauti teisėjai?

15 straipsnyje nustatyta, kad perdavimo tikslais teismai bendradarbiauja arba tiesiogiai, arba per centrinės institucijas. Ypač gali būti naudinga atitinkamiems teisėjams bendrauti siekiant įvertinti, ar konkrečiu atveju laikomasi perdavimo reikalavimų, ypač, ar jis labiausiai atitiktų vaiko interesus. Jei abu teisėjai kalba ir (arba) supranta ta pačia kalba, jie turėtų nedvejodami bendrauti vienas su kitu tiesiogiai telefonu ar elektroniniu paštu. Gali būti naudojamos ir kitos šiuolaikinės technologijos formos, pvz., konferenciniai skambučiai. Jei iškyla kalbos problemos, teisėjai gali pasitelkti vertėjus. Teisėjams galės padėti ir centrinės institucijos.

(1) http://www.europa/comm/justice_home/judicialatlascivil

Teisėjai norės, kad būtų informuojamos bylos šalys ir jų teisiniai patarėjai, bet būtent patys teisėjai turės spręsti, kokios procedūros ir apsaugos priemonės yra tinkamos konkrečios bylos kontekste.

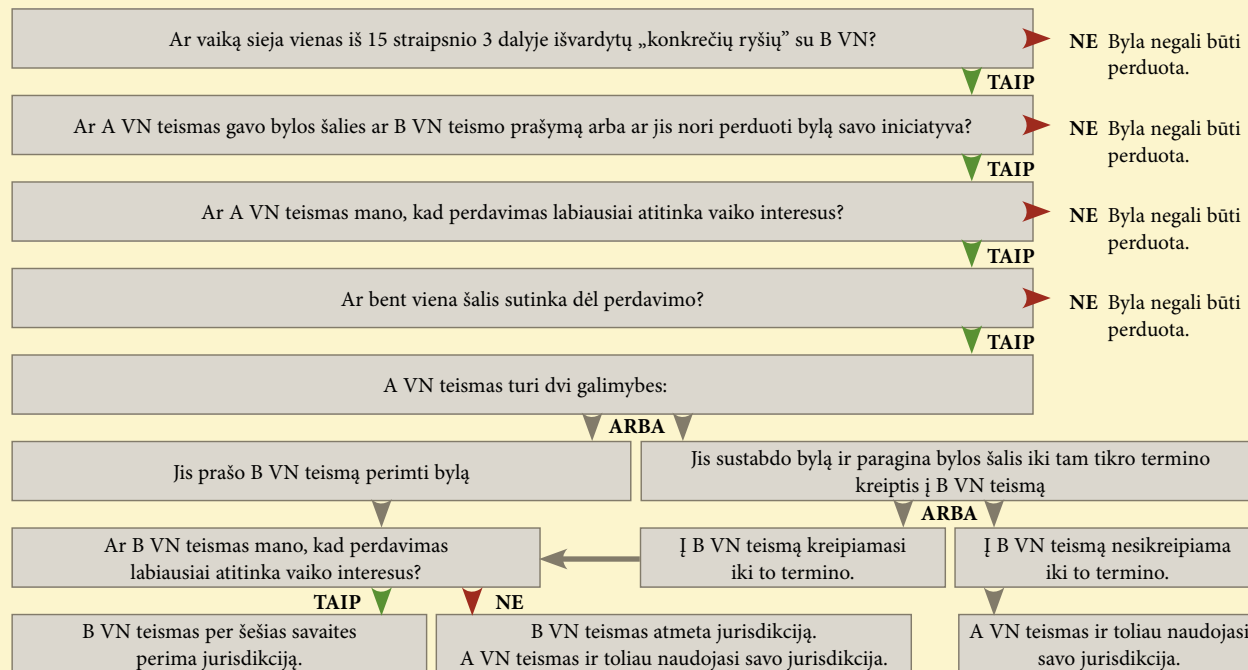
Teismai taip pat gali bendradarbiauti per centrinės institucijas.

➤ **Kas yra atsakingas už dokumentų vertimą?**

Vertimo mechanizmai 15 straipsnyje neaptariami. Teisėjai turėtų mėginti rasti pragmatinį sprendimą, atitinkantį kiekvienos bylos reikmes ir aplinkybes. Atsižvelgiant į valstybės, į kurią kreipiamasi, procesinę teisę, vertimai gali būti nereikalingi, jei byla perduodama teisėjui, kuris supranta bylos kalbą. Jei vertimas vis dėlto reikalingas, galėtų būti verčiami tik svarbiausi dokumentai. Centrinės institucijos taip pat galėtų padėti parūpindamos neoficialius vertimus (*žr. X skyrių*).

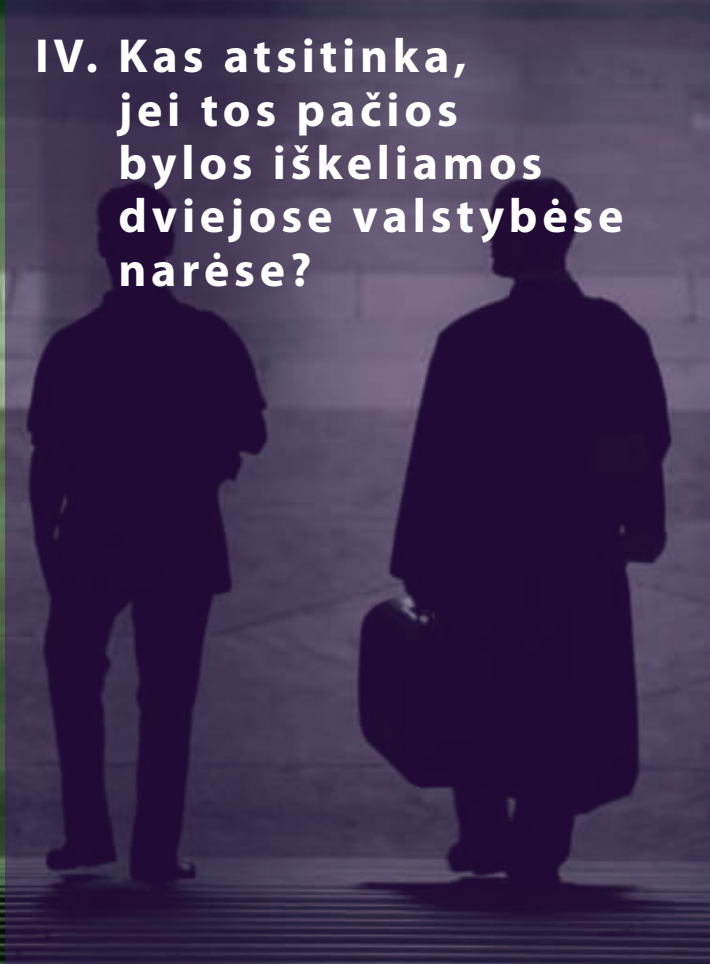
Perdavimas teismui, geriau tinkančiam nagrinėti bylą

Valstybės narės („A VN“) teismui priėmus bylą savo žinion pagal Reglamento 8–14 straipsnius, jis gali išimties tvarka perduoti ją kitos valstybės narės („B VN“) teismui, jei laikomasi šių sąlygų:

**IV. Kas atsitinka,
jei tos pačios
bylos iškeliamos
dviejose valstybėse
narėse?**

19 STRAIPSNIO 2 DALIS

Gali atsitikti, kad teismo bylas dėl tėvų pareigų to paties vaiko atžvilgiu ir tuo pačiu ieškinio pagrindu šalys iškelia skirtingose valstybėse narėse. Taip gali atsirasti gretutiniai ieškiniai ir dėl to nesuderinamų teismo sprendimų tuo pačiu klausimu galimybė.

19 straipsnio 2 dalis reglamentuoja situaciją, kai skirtingose valstybėse narėse iškeliama byla dėl tėvų pareigų:

- **to paties vaiko atžvilgiu ir**
- **tuo pačiu ieškinio pagrindu.**

Toje situacijoje, kaip numatyta 19 straipsnio 2 dalyje, iš principo kompetentingas yra tas teismas, kuriame byla iškelta pirmiau. Teismas, kuriame byla buvo iškelta vėliau, turi sustabdyti bylos nagrinėjimą ir laukti, kol kitas teismas nuspręs, ar jis turi jurisdikciją. Jei pirmasis teismas laiko save kompetentingu, kitas teismas privalo atsisakyti jurisdikcijos. Antrasis teismas gali tęsti bylos nagrinėjimą tik tuo atveju, jei pirmasis teismas padaro išvadą, kad jis neturi jurisdikcijos, arba jei pirmasis teismas nusprendžia perduoti bylą pagal 15 straipsnį.

Manoma, kad lis pendens mechanizmas bus retai naudojamas bylose dėl tėvų pareigų, nes vaikas nuolatinę gyvenamąją vietą paprastai turi tik vienoje valstybėje narėje, kurioje teismai turi jurisdikciją pagal bendrą jurisdikcijos taisyklę (8 straipsnis).

Reglamente nustatytas dar vienas būdas išvengti galimų jurisdikcijos kolizijų-leidžiant perduoti bylą. Taigi, 15 straipsnis leidžia teismui, išimtiniais atvejais ir laikantis tam tikrų sąlygų, perduoti visą bylą arba jos dalį kitam teismui (žr. III skyrių).

**V. Kaip sprendimas
gali būti
pripažintas
ir vykdomas
kitoje valstybėje
narėje?**

21 STRAIPSNIS, 23–39 STRAIPSNIAI

Bet kuri suinteresuota šalis gali prašyti, kad valstybės narės teismo priimtas sprendimas dėl tėvų pareigų būtų arba nebūtų pripažintas ir paskelbtas vykdytinu kitoje valstybėje narėje (*exequatur* procedūra).

Prašymas pateikiamas valstybės narės, kurioje siekiama pripažinimo ir vykdymo, kompetentingam teismui. Šiam tikslui valstybių narių paskirtus teismus galima rasti pirmajame sąrašė (1) ⁽¹⁾. Šis teismas nedelsdamas paskelbia, kad tas teismo sprendimas vykdytinas toje valstybėje narėje. Nei asmuo, prieš kurį siekiama vykdymo, nei vaikas neturi teisės teikti savo samprotavimų teismui.

Teismas gali atsakyti paskelbti teismo sprendimą vykdytinu tik tais atvejais, jei:

- jis akivaizdžiai prieštarautų valstybės narės, į kurią kreipiamasi, viešajai tvarkai;
- vaikui nebuvo suteikta galimybė būti išklausytam teisme, išskyrus skubos atvejus;
- teismo sprendimas buvo priimtas neatvykus į teismą asmeniui, kuriam bylos iškėlimo dokumentai nebuvo įteikti laiku ir tokiu būdu, kad jis turėtų pakankamai laiko pasiruošti gynybai, išskyrus atvejus, kai nustatoma, kad toks asmuo nedviprasmiškai pritarė teismo sprendimui;
- asmeniui, teigiančiam, kad teismo sprendimas pažeidžia jo tėvų pareigas, nebuvo suteikta galimybė būti išklausytam;

- teismo sprendimas yra nesuderinamas su kitu teismo sprendimu 23 straipsnio e ir f punktuose nustatytais sąlygomis;

- byla yra susijusi su vaiko įkurdinimu kitoje valstybėje narėje ir buvo nesilaikoma 56 straipsnyje nustatytos procedūros.

Šalys gali apeliacine tvarka apskųsti sprendimą. Apeliacinis skundas pateikiamas šiam tikslui valstybių narių paskirtiems teismams, kuriuos galima rasti sąrašė (2) ⁽¹⁾. Abi šalys šioje proceso stadijoje gali pateikti teismui savo pastabas.

Prašydamas *exequatur*, asmuo turi teisę gauti teisinę pagalbą, jeigu jis tokią teisę turėjo savo kilmės valstybėje narėje (50 straipsnis). Tokiam asmeniui taip pat gali padėti centrinės institucijos, kurios turi teikti informaciją ir pagalbą tėvų pareigų turėtojams, siekiantiems sprendimo dėl tėvų pareigų pripažinimo ir vykdymo kitoje valstybėje narėje (55 straipsnio b punktas).

Pirmiau apibūdinta procedūra buvo perkelta iš Briuselio II reglamento. Ji taikoma sprendimams dėl tėvų pareigų, pvz., bylose dėl globos teisių. Tačiau yra dvi išimtys, kai Reglamentas nereikalauja šios procedūros ir kai sprendimas turi būti pripažįstamas ir vykdytinas kitose valstybėse narėse netaikant jokių procedūrų. Šios išimtys yra susiję su bendravimo teisėmis (žr. VI skyrių) ir vaiko grąžinimu po pagrobimo (žr. VII skyrių).

(1) OL C40 17.02.05, p.2

VI. Bendravimo teisėms taikomos taisyklės

1. Bendravimo teisės pagal Reglamentą yra pripažįstamos ir vykdomos tiesiogiai

40, 41 STRAIPSANIAI

Vienas iš pagrindinių Reglamento tikslų – užtikrinti, kad vaikas, tėvams gyvenant skyriumi (po separacijos), galėtų bendrauti su visais tėvų pareigų turėtojais, net jei jie gyventų skirtingose valstybėse narėse. Reglamentas sudarys palankias sąlygas naudotis bendravimo teisėmis tarpvalstybinėse situacijose užtikrinamas, kad teismo sprendimas dėl bendravimo teisių, priimtas vienoje valstybėje narėje, būtų tiesiogiai pripažįstamas ir vykdomas kitoje valstybėje narėje, jei prie jo pridodamas pažymėjimas. Šios naujos taisyklės padarinys yra dvejopas: a) jau nebereikia prašyti *exequatur* ir b) jau nebegalima ginčyti teismo sprendimo pripažinimo. Teismo sprendimas turi būti kilmės valstybėje narėje patvirtintas pažymėjimu, jeigu buvo laikomasi tam tikrų procesinių apsaugos sąlygų. Naujoji procedūra neužkerta kelio tėvų pareigų turėtojams, jei jie nori, siekti teismo sprendimo pripažinimo ir vykdymo prašant *exequatur* pagal atitinkamas Reglamento dalis (40 straipsnio 2 dalis) (žr. V skyrių).

2. Apie kokias bendravimo teises kalbama?

„Bendravimo teisės“ apima visų pirma teisę ribotam laikui išvežti vaiką kitur negu yra jo nuolatinė gyvenamoji vieta (2 straipsnio 10 dalis).

Naujosios taisyklės taikomos bet kurioms bendravimo teisėms, nepaisant to, kas jomis naudojasi. Pagal nacionalinę teisę bendravimo teisės gali būti priskiriamos bet kuriam iš tėvų, su kuriuo vaikas negyvena, arba kitiems šeimos nariams, tokiems kaip seneliai ar tretieji asmenys.

„Bendravimo teisės“ reiškia visas ryšių tarp vaiko ir kito asmens, įskaitant, pavyzdžiui, bendravimą telefonu arba elektroniniu paštu, formas.

Naujosios pripažinimo ir vykdymo taisyklės taikomos tik teismo sprendimams, suteikiantiems bendravimo teises. Taigi, sprendimus, kurie atmeta prašymą dėl bendravimo teisių, reglamentuoja bendrosios pripažinimo taisyklės.

3. Kokios yra pažymėjimo išdavimo sąlygos?

Teismo sprendimas dėl bendravimo teisių yra tiesiogiai pripažįstamas ir vykdomas kitoje valstybėje narėje, jei prie jo pridodamas pažymėjimas, kurį išduoda kilmės valstybės narės teisėjas, priėmęs tą sprendimą. Pažymėjimas garantuoja, kad proceso metu kilmės valstybėje narėje buvo laikomasi tam tikrų procesinių apsaugos sąlygų.

40, 41 STRAIPSANIAI IR III Priedas

Kilmės valstybės narės teisėjas pažymėjimą išduoda, patikrinęs ir įsitikinęs, kad buvo laikomasi šių procesinių apsaugos sąlygų:

- visoms šalims buvo suteikta galimybė būti išklausytoms;
- vaikui buvo suteikta galimybė būti išklausytam, išskyrus atvejus, kai to nedera daryti dėl jo amžiaus ar brandumo laipsnio;
- kai teismo sprendimas buvo priimtas asmeniui neatvykus į teismą, neatvykusiam į teismą asmeniui bylos iškėlimo dokumentas buvo įteiktas laiku ir tokiu būdu, kad šis asmuo turėtų pakankamai laiko pasiruošti savo gynybai, arba jei tam asmeniui tas dokumentas buvo įteiktas, bet nesilaikant šių sąlygų, vis tiek nustatoma, kad toks asmuo nedviprasmiškai pritarė teismo sprendimui.

Kilmės valstybės narės teisėjas pažymėjimą išduoda, naudodamas III priedo tipinę formą ir užpildydamas ją teismo sprendimo kalba. Pažymėjime ne tik nurodoma, ar buvo laikomasi pirmiau minėtų procesinių apsaugos sąlygų, bet ir pateikiama praktinio pobūdžio informacija, skirta palengvinti teismo sprendimo vykdymą (pvz., tėvų pareigų turėtojų ir atitinkamų vaikų pavardės ir adresai, naudojimosi bendravimo teisėmis praktiniai nurodymai, konkretūs įpareigojimai bendravimo teisių turėtojiui ar kitam tėvų pareigų turėtojiui ir kiti naudojimuisi bendravimo teisėmis taikomi apribojimai). Visi pažymėjime nurodyti įpareigojimai dėl bendravimo teisių pagal naująsias taisykles yra iš principo tiesiogiai vykdytini.

Nors Reglamentas šito nereglementuoja, teisėjai gali manyti, kad gera praktika būtų savo sprendime apibūdinti priežastis, dėl kurių vaikui nebuvo suteikta galimybė būti išklaustam.

Jei procesinių apsaugos sąlygų nebuvo laikomasi, sprendimas nebus tiesiogiai pripažįstamas ir skelbiamas vykdytinu kitose valstybėse narėse, bet šalims šiuo tikslu reikės prašyti *exequatur* (žr. V skyrių).

4. Kada kilmės valstybės narės teisėjas turi išduoti pažymėjimą?

41 STRAIPSNIO 1, 3 DALYS

Tai priklauso nuo to, ar priimant teismo sprendimą numatoma, kad bendravimo teisėmis reikės naudotis tarpvalstybiniame kontekste.

a Bendravimo teisės, susijusios su tarpvalstybine situacija

Jei, priimant teismo sprendimą, bendravimo teisės siejamos su tarpvalstybine situacija, pvz., dėl to, kad vienas iš tėvų gyvena kitoje valstybėje narėje ar planuoja į ją persikelti, teisėjas išduoda pažymėjimą savo iniciatyva (*ex officio*), kai teismo sprendimas tampa vykdytinu, net jeigu tik laikinai.

Daugelio valstybių narių nacionaliniai įstatymai nustato, kad teismo sprendimai dėl tėvų pareigų yra „vykdytini“ nepaisant apeliacinio skundo. Jeigu nacionalinė teisė neleidžia teismo sprendimui būti vykdytinu tuo metu, kai svarstomas apeliacinis skundas, Reglamentas šią teisę suteikia kilmės valstybės narės teisėjui. Tuo siekiama užkirsti kelią, kad dėl vilkinančių apeliacinių skundų nebūtų pernelyg atidedamas sprendimo vykdymas.

b Bendravimo teisės, nesusijusios su tarpvalstybine situacija

Jeigu teismo sprendimo priėmimo metu nėra požymių, kad bendravimo teisėmis bus naudojamos tarpvalstybinėje situacijoje, teisėjas neprivalo išduoti pažymėjimo. Tačiau, jei bylos aplinkybės rodo, jog yra tikra arba potenciali galimybė, kad bendravimo teisės bus tarpvalstybinio pobūdžio, teisėjai gali laikyti gera praktika išduoti pažymėjimą kartu su sprendimu. Tai gali atsitikti, pavyzdžiui, tuo atveju, kai atitinkamas teismas yra netoli sienos su kita valstybe nare arba kai tėvų pareigų turėtojai yra skirtingų valstybių piliečiai.

Jeigu situacija tarptautinį pobūdį įgauna vėliau, pavyzdžiui, dėl to, kad vienas iš tėvų pareigų turėtojų persikelia į kitą valstybę narę, bet kuri šalis tuo metu gali prašyti kilmės valstybės narės teismą, priėmusi sprendimą, išduoti pažymėjimą.

5. Ar pažymėjimas gali būti apskūstas apeliacine tvarka?

43 STRAIPSNIS IR 24 KONSTATUOJAMOJI DALIS

Ne, pažymėjimo išdavimas negali būti apskūstas. Jei kilmės valstybės narės teisėjas padarė klaidą užpildydamas pažymėjimo blanką ir jis neteisingai atspindi teismo sprendimą, kilmės valstybės narės teismo galima prašyti jį ištaisyti. Šiuo atveju taikoma kilmės valstybės narės nacionalinė teisė.

6. Koks yra pažymėjimo poveikis?

41 STRAIPSNIO 1 DALIS, 45 STRAIPSNIS

- **Teismo sprendimas dėl bendravimo teisių, prie kurio pridedamas pažymėjimas, yra tiesiogiai pripažįstamas ir vykdomas kitose valstybėse narėse.**

Pažymėjimo pridėjimas prie teismo sprendimo dėl bendravimo teisių reiškia, kad bendravimo teisių turėtojas gali prašyti, kad sprendimas būtų pripažintas ir vykdomas kitoje valstybėje narėje be tarpinės procedūros (*exequatur*). Be to, kita šalis negali prieštarauti dėl teismo sprendimo pripažinimo. Taigi, nepripažinimo pagrindai, išvardyti 23 straipsnyje, šiems teismo sprendimams netaikomi.

Šalis, kuri nori prašyti bendravimo teisių vykdymo kitoje valstybėje narėje, pateikia teismo sprendimo kopiją ir pažymėjimą. Pažymėjimo išversti nereikia, išskyrus 12 punktą, susijusį su praktiniais nurodymais dėl naudojimosi bendravimo teisėmis.

- **Pažymėjimas užtikrina, kad teismo sprendimas pripažinimo ir vykdymo tikslams būtų traktuojamas kitoje valstybėje narėje kaip teismo sprendimas, priimtas toje valstybėje narėje.**

44, 47 STRAIPSINIAI

Tai, kad teismo sprendimas yra tiesiogiai pripažįstamas ir vykdomas kitoje valstybėje narėje, reiškia, kad jis turi būti traktuojamas kaip „nacionalinis“ teismo sprendimas ir pripažintas bei vykdomas tomis pačiomis sąlygomis kaip teismo sprendimas, priimtas toje valstybėje narėje. Jeigu bylos šalis nepaklūsta teismo sprendimui dėl bendravimo teisių, kita šalis gali tiesiogiai prašyti vykdymo valstybės narės valdžios institucijų priversti jį vykdyti. Vykdymo procedūrą reglamentuoja ne Reglamentas, bet nacionalinė teisė (žr. VIII skyrių).

7. Teismų įgaliojimai vykdymo valstybėje narėje duoti praktinius nurodymus dėl naudojimosi bendravimo teisėmis

48 STRAIPSNIS

Vykdymas gali būti apsunkinamas arba net neįmanomas, jei teismo sprendime nėra jokios arba trūksta informacijos apie nurodymus dėl naudojimosi bendravimo teisėmis. Siekiant, kad tokiose situacijose bendravimo teisės vis dėlto būtų vykdomos, Reglamentas vykdymo valstybės narės teismams suteikia įgaliojimus duoti praktinius nurodymus organizuojant naudojamąsi bendravimo teisėmis, kartu gerbiant esminius to teismo sprendimo elementus.

48 straipsnis vykdymo teismui nesuteikia jurisdikcijos nagrinėti bylą iš esmės. Dėl to praktiniai nurodymai, duoti pagal šią nuostatą, nebetaikomi nuo tada, kai sprendimą priima jurisdikciją nagrinėti bylą iš esmės turinčios valstybės narės teismas.

VII. Vaikų grobimo atvejams taikomos taisyklės

10, 11, 40, 42, 55 STRAIPSNIAI

Valstybių narių tarpusavio santykiams ir toliau bus taikoma 1980 m. spalio 25 d. Hagos konvencija dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų (toliau – 1980 m. Hagos konvencija), kurią yra ratifikavusios visos valstybės narės. Tačiau 1980 m. Hagos konvenciją Reglamentas papildė tam tikromis nuostatomis, kurios taikomos valstybėms narėms vaikų grobimo atvejais. Reglamento taisyklės yra viršesnės už Konvencijos taisykles valstybių narių tarpusavio santykiams byloje, kurioms taikomas Reglamentas.

Reglamentu siekiama atgrasinti tėvus nuo vaikų grobimo tarp valstybių narių ir, jei vis dėlto taip atsitinka, užtikrinti skubų vaiko grąžinimą į jo kilmės valstybę narę. Šiame Reglamente vaiko pagrobimo sąvoka apima neteisėtą išvežimą ir neteisėtą negrąžinimą (2 straipsnio 11 dalis). Tai, kas aptariama toliau, taikoma byloms abiejose situacijose.

Kai vaikas pagrobiamas iš vienos valstybės narės (toliau – kilmės valstybė narė) į kitą valstybę narę (toliau – prašomoji valstybės narė), Reglamentas užtikrina, kad kilmės valstybės narės teismai išlaikytų jurisdikciją spręsti globos klausimą nepaisant pagrobimo. Pateikus prašymą grąžinti vaiką prašomosios valstybės narės teisme, šis teismas taiko Reglamentu papildytą 1980 m. Hagos konvenciją. Jei prašomosios valstybės narės teismas nusprendžia, kad vaikas neturi būti sugrąžintas, jis nedelsdamas perduoda savo sprendimo kopiją kilmės valstybės narės kompetentingam teismui. Šis teismas bylos šalies prašymu gali nagrinėti globos klausimą. Jei teismas priima sprendimą, nustatantį vaiko grąžinimą, šis sprendimas yra tiesiogiai pripažįstamas ir vykdomas prašomojoje valstybėje narėje nereikalaujant *exequatur* (žr. struktūrinę schemą 49 p.)

Naujųjų taisyklių, taikomų vaikų grobimo atvejams, pagrindiniai principai

1. Jurisdikciją išlaiko kilmės valstybės narės teismai (žr. schemą 39 p.).
2. Prašomosios valstybės narės teismai užtikrina skubų vaiko grąžinimą (žr. schemą 43 p.)
3. Jei prašomosios valstybės narės teismas nusprendžia negrąžinti vaiko, jis privalo savo sprendimo kopiją perduoti kilmės valstybės narės kompetentingam teismui, kuris apie jį praneša bylos šalims. Abu teismai bendradarbiauja (žr. schemą 49 p.)
4. Jei kilmės valstybės narės teismas nusprendžia, kad vaikas turi būti sugrąžintas, *exequatur* šiam sprendimui panaikinamas ir jis tiesiogiai vykdomas prašomojoje valstybėje narėje (žr. schemą 49 p.).
5. Kilmės valstybės narės ir prašomosios valstybės narės centrinės institucijos bendradarbiauja ir padeda teismams atlikti savo funkcijas.

Apskritai verta prisiminti, kad sudėtingiems ir specifiniams klausimams, kuriems skirti įvairūs tarptautiniai dokumentai vaikų grobimo srityje, spręsti reikia specializuotų sričių ir gerai apmokytų teisėjų. Nors teismų organizavimo reikalai nepriklauso Reglamento taikymo sričiai, valstybių narių, kurios jurisdikciją nagrinėti bylas pagal 1980 m. Hagos konvenciją, suteikė ribotam teismų ir teisėjų skaičiui, patirtis yra teigiama ir rodo kokybės ir operatyvumo didėjimą.

1. Jurisdikcija

10 STRAIPSNIS

Siekiant atgrasinti tėvus nuo vaikų grobimo tarp valstybių narių, 10 straipsnis užtikrina, kad valstybės narės, kurioje vaikas iki pagrobimo turėjo nuolatinę gyvenamąją vietą (toliau – kilmės valstybė narė), teismai išliktų teismingi priimti sprendimą nagrinėjant bylą iš esmės ir po pagrobimo. Naujos valstybės narės (toliau – prašomoji valstybės narė) teismams jurisdikcija gali būti priskiriama tik laikantis labai griežtų sąlygų (žr. struktūrinę schemą 39 p.).

Reglamentas leidžia priskirti jurisdikciją prašomosios valstybės narės teismams tik dviejose situacijose:

1 situacija

- Vaikas įgijo nuolatinę gyvenamąją vietą prašomojoje valstybėje narėje
- ir
- Visi turintys globos teises tylėjimu pritarė pagrobimui.

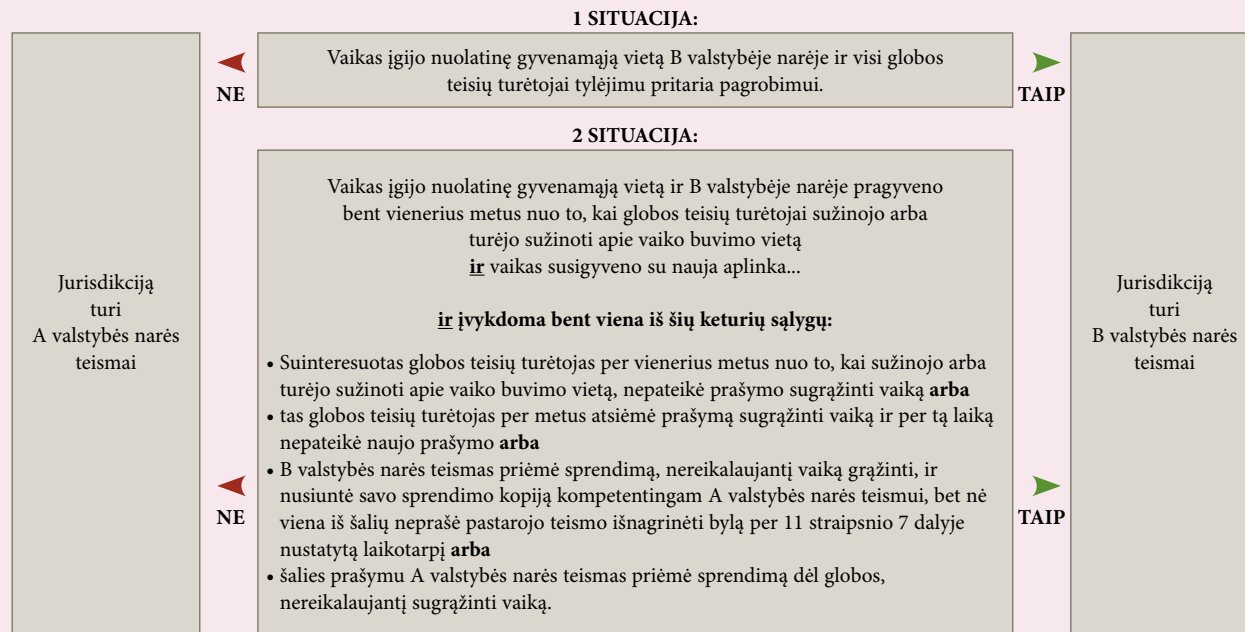
2 situacija

- Vaikas įgijo nuolatinę gyvenamąją vietą prašomojoje valstybėje narėje ir toje valstybėje narėje pragyveno bent vienerius metus nuo to, kai globos teises turintys asmenys sužinojo arba turėjo sužinoti apie vaiko buvimo vietą,
- ir
- vaikas susigyveno su nauja aplinka **ir, be to, įvykdoma bent viena iš toliau nurodytų sąlygų:**

- per vienerius metus nuo to, kai paliktas tėvų teisių turėtojas sužinojo arba turėjo sužinoti apie vaiko buvimo vietą, nebuvo pateiktas prašymas jį grąžinti;
- prašymas grąžinti buvo pateiktas, bet buvo atsiimtas ir per tuos metus naujas prašymas nebuvo pateiktas;
- prašomojoje valstybėje buvo priimtas sprendimas dėl negrąžinimo ir abiejų valstybių narių teismai ėmėsi atitinkamų veiksmų pagal 11 straipsnio 6 dalį, bet byla buvo užbaigta pagal 11 straipsnio 7 dalį, nes šalis per tris mėnesius nuo pranešimo nepateikė teikimų;
- kompetentingas kilmės valstybės narės teismas priėmė sprendimą dėl globos, nereikalaujantį vaiką grąžinti.

Jurisdikcija vaikų grobimo atvejais

Pavyzdys: Vaikas pagrobtas iš A valstybės narės į B valstybę narę. Kuris teismas turi jurisdikciją priimti sprendimą nagrinėjant bylą iš esmės?

2. Skubų vaiko grąžinimą užtikrinančios taisyklės

11 STRAIPSNIŲ 1–5 DALYS

Gavęs prašymą grąžinti vaiką pagal 1980 m. Hagos konvenciją, valstybės narės teismas taiko Konvencijos taisykles, papildytas Reglamento 11 straipsnio 1–5 dalimis (žr. *struktūrinę schemą 43 p.*). Šiuo tikslu teisėjui būtų pravartu pasidomėti atitinkama teismų praktika pagal šią Konvenciją, kuri yra prieinama Hagos konferencijos privatinės tarptautinės teisės klausimais sukurtoje INCADAT duomenų bazėje. Taip pat gali praversti aiškinamasis pranešimas ir šiai Konvencijai skirti praktiniai vadovai (žr. Hagos konferencijos privatinės tarptautinės teisės klausimais tinklavietę⁽¹⁾).

2.1. Teismas įvertina, ar pagrobimas įvyko Reglamente nustatytomis sąlygomis

2 STRAIPSNIŲ 11 DALIES A, B PUNKTAI

Teisėjas pirmiausia nustato, ar „neteisėtas išvežimas ar negrąžinimas“ įvyko taip, kaip jis aiškinamas Reglamente. 2 straipsnio 11 dalyje pateiktas apibrėžimas yra labai panašus į 1980 m. Hagos konvencijos (3 straipsnis) apibrėžimą ir apima vaiko išvežimą ar negrąžinimą pažeidžiant globos teises pagal valstybės narės, kurioje buvo vaiko nuolatinė gyvenamoji vieta iki pagrobimo, teisę. Tačiau Reglamente priduriama, kad globos teisėmis turi būti naudojamosi drauge, kai vienas tėvų teisių turėtojas negali spręsti dėl vaiko gyvenamosios vietos be kito tėvų teisių turėtojo sutikimo. Dėl to vaiko išvežimas iš vienos valstybės narės į kitą be atitinkamo asmens sutikimo yra laikomas vaiko pagrobimu pagal Reglamentą. Jei išvežimas yra teisėtas pagal nacionalinę teisę, gali būti taikomas Reglamento 9 straipsnis.

2.2. Teismas visada nusprendžia grąžinti vaiką, jei jam gali būti užtikrinta apsauga kilmės valstybėje narėje

11 STRAIPSNIŲ 4 DALIS

Reglamentas dar labiau įtvirtina principą, kad teismas turi reikalauti nedelsiant grąžinti vaiką, apribodamas 1980 m. Hagos konvencijos 13 straipsnio b punkto išimtis iki griežto minimumo. Principas yra tas, kad vaikas visada turi būti grąžinamas, jei jam gali būti užtikrinta apsauga kilmės valstybėje narėje.

1980 m. Hagos konvencijos 13 straipsnio b punkte nurodoma, kad teismas neprivalo nuspręsti vaiką grąžinti, jei yra rizika, kad vaikui būtų padaryta fizinė ar psichinė žala arba kad vaikas pakliūs į netoleruotiną situaciją. Reglamente žengiamas dar vienas žingsnis išplečiant privalėjimą reikalauti vaiką grąžinti tais atvejais, kai grąžinimas siejamas su tokios žalos vaikui rizika, bet vis dėlto nustatoma, kad kilmės valstybės narės institucijos ėmėsi arba yra pasirengusios imtis atitinkamų priemonių, užtikrinančių vaiko apsaugą jį sugrąžinus.

Teismas tai turi išnagrinėti remdamasis bylos aplinkybėmis. Nepakanka to, kad kilmės valstybėje narėje apskritai yra vaiko apsaugos tvarka, o turi būti nustatyta, kad kilmės valstybės narės institucijos ėmėsi konkrečių priemonių tam vaikui apsaugoti.

Apskritai teisėjui bus sunku įvertinti faktines aplinkybes kilmės valstybėje narėje. Labai svarbi bus kilmės valstybės narės centrinių institucijų pagalba, kad būtų galima įvertinti, ar tikrai toje šalyje apsaugos priemonių buvo imtasi ir ar jos tinkamai užtikrins vaiko apsaugą jį sugrąžinus (žr. *X skyrių*).

(1) http://www.hcch.net/index_en.php

2.3. Vaikui ir prašančiajai šaliai turi būti suteikta galimybė būti išklaustytiems

11 STRAIPSNIŲ 2, 5 DALYS

Reglamentas įtvirtina vaiko teisę proceso metu būti išklaustomam. Todėl teismas suteikia vaikui galimybę būti išklaustomam, išskyrus atvejus, kai teisėjas mano, kad to nedera daryti dėl vaiko amžiaus ir brandumo laipsnio (žr. IX skyrių).

Be to, teismas negali atsisakyti grąžinti vaiką, jeigu asmeniui, kuris prašė jį grąžinti, nebuvo suteikta galimybė būti išklaustomam. Turint omenyje, kad laiko tarpas labai ribotas, jis turi būti išklaustomas kuo greičiau ir pačiu operatyviausiu būdu. Viena galimybė yra naudotis priemonėmis, nustatytomis Reglamente (EB) Nr. 1206/2001 dėl valstybių narių teismų tarpusavio bendradarbiavimo renkant įrodymus civilinėse ar komercinėse bylose (toliau – Įrodymų reglamentas). Šis reglamentas, kuris taikomas nuo 2004 m. sausio 1 d., lengvina įvairių valstybių narių teismų tarpusavio bendradarbiavimą renkant įrodymus, pavyzdžiui, šeimos teisės bylose. Teismas gali prašyti kitos valstybės narės kompetentingo teismo rinkti įrodymus arba tiesiogiai rinkti įrodymus kitoje valstybėje narėje. Turint omenyje, kad teismas privalo per 6 savaites nuspręsti dėl vaiko grąžinimo, prašymas turi būti būtinai vykdomas nedelsiant ir ne vėliau kaip iki bendro 90 dienų laikotarpio, nustatyto Įrodymų reglamento 10 straipsnio 1 dalyje, pabaigos. Vaizdo konferencijos ir telekonferencijos naudojimas, kuris yra siūlomas minėto reglamento 10 straipsnio 4 dalyje, būtų ypač pravartus renkant įrodymus tokiais atvejais.

2.4. Teismas priima sprendimą ne vėliau kaip per šešias savaites

11 STRAIPSNIŲ 3 DALIS

Teismas privalo taikyti skubiausias procedūras, kurias leidžia nacionalinė teisė, ir priimti sprendimą per šešias savaites nuo pareiškimo pateikimo (*bus pridėta nuoroda į įvairių valstybių narių taikomų procedūrų sąrašą*). Šis terminas gali būti pratęstas tik tuo atveju, jei dėl išskirtinių aplinkybių neįmanoma jo laikytis.

Kalbant apie sprendimus grąžinti vaiką, 11 straipsnio 3 dalyje nenurodoma, kad tokie sprendimai, kurie turi būti priimti per šešias savaites, privalo būti per tokį patį laikotarpį vykdomi. Tačiau tai vienintelis aiškinimas, kuris veiksmingai garantuotų siekį užtikrinti skubų vaiko grąžinimą griežtai laikantis termino. Šis siekis žlugtų, jei nacionalinė teisė leistų sprendimą dėl vaiko grąžinimo apskųsti ir tuo pat metu sustabdyti to sprendimo vykdymą, nenustatydama jokio apeliacinės procedūros termino.

Dėl šių priežasčių nacionalinė teisė turėtų siekti užtikrinti, kad per nustatytą šešių savaičių terminą priimtas sprendimas dėl grąžinimo būtų „vykdomas“. Kaip pasiekti šį tikslą – nacionalinės teisės reikalas. Šiuo tikslu gali būti numatytos įvairios procedūros, pvz.:

- a) Nacionalinė teisė gali užkirsti kelią galimybei apeliacine tvarka apskųsti sprendimą, reikalaujantį vaiką grąžinti, arba
- b) Nacionalinė teisė gali suteikti apeliacijos galimybę, bet nustatyti, kad sprendimas, reikalaujantis vaiką grąžinti, yra vykdytinas ir nagrinėjant apeliacinį skundą.

- (c) Jei nacionalinė teisė suteikia apeliacijos galimybę ir sustabdo sprendimo vykdymą, valstybės narės turėtų įteisinti procedūrą, užtikrinančią paspartintą apeliacinio skundo nagrinėjimą, kad būtų laikomasi šešių savaičių termino.

Pirmiau apibūdintos procedūros turėtų būti *mutatis mutandis* taikomos ir sprendimams dėl negražinimo, siekiant kiek įmanoma sumažinti gretutinių bylų ir prieštaringų sprendimų riziką. Priešingu atveju gali susidaryti situacija, kai šalis apskundžia sprendimą dėl negražinimo, kuris priimtas nesibaigus šešių savaičių terminui, ir tuo pačiu metu prašo kilmės valstybės narės kompetentingą teismą nagrinėti bylą.

Vaiko sugrąžinimas

NB: Reglamento (11 str. 2–5 dalys) taisyklės yra viršesnės už atitinkamas Konvencijos taisykles.

	Atitinkamos 1980 m. Hagos konvencijos taisyklės	Atitinkamos Reglamento taisyklės
Įpareigojimas reikalauti sugrąžinti	12 straipsnis: Valstybės narės, į kurią vaikas buvo pagrobtas, teismas (toliau – teismas) iš principo reikalauja nedelsiant sugrąžinti vaiką, jeigu praėjo mažiau negu vieneri metai nuo pagrobimo.	11 straipsnio 2–5 dalys: Reglamentas patvirtina ir dar labiau įtvirtina šį principą.
Šio įpareigojimo išimtis	13 straipsnio 1 dalies b punktas: Teismas neprivalo reikalauti vaiką sugrąžinti, jei yra didelė rizika, kad vaikui būtų padaryta fizinė ar psichologinė žala arba kad vaikas pakliūs į netoleruotiną situaciją.	11 straipsnio 4 dalis: Teismas privalo reikalauti sugrąžinti vaiką net ir tais atvejais, kai yra rizika, kad tai vaikui galėtų būti žalinga, jei nustatoma, kad kilmės valstybės narės valdžios institucijos užtikrins vaiko apsaugą jį sugrąžinus
Vaiko išklausymas	13 straipsnio 2 dalis: Teismas neprivalo reikalauti sugrąžinti vaiką, jei šis prieštarauja ir yra pasiekęs tam tikrą amžių ir brandumo laipsnį.	11 straipsnio 2 dalis: Teismas turi užtikrinti, kad vaikui būtų suteikta galimybė būti išklausytam, išskyrus atvejus, kai to nedera daryti dėl vaiko amžiaus ir brandumo laipsnio.
Nepagrobosio globos teisių turėtojo	(jokių nuostatų)	11 straipsnio 5 dalis: Teismas negali atsisakyti reikalauti sugrąžinti vaiką, jeigu asmeniui, kuris prašė sugrąžinti vaiką, nebuvo suteikta galimybė būti išklausytam.
Sugrąžinimo prašymų nagrinėjimo terminas	11 straipsnis: Teismas operatyviai priima sprendimą dėl vaiko grąžinimo. Jei teismas nepriėmė sprendimo per 6 savaites, galima prašyti, kad jis nurodytų jo atidėliojimo priežastis.	11 straipsnio 3 dalis: Teismas taiko skubiausias procedūras, kurias numato nacionalinė teisė. Teismas priima sprendimą per 6 savaites nuo prašymo pateikimo dienos, išskyrus atvejus, kai šio termino neįmanoma laikytis dėl išskirtinių aplinkybių.

3. Kas atsitinka, jei teismas nusprendžia, kad vaikas neturi būti sugrąžintas?

11 STRAIPSNIO 6–7 DALYS

➤ Kompetentingas teismas perduoda sprendimo dėl negrąžinimo kopiją kilmės valstybės narės kompetentingam teismui.

Turint omenyje 1980 m. Hagos konvencijos 13 straipsnyje ir Reglamento 11 straipsnio 2–5 dalyse išdėstytas griežtas sąlygas, tikėtina, kad teismai dažniausiai nuspręs, kad vaikas turi būti grąžintas.

Tačiau tais išimtiniais atvejais, kai teismas vis dėlto nusprendžia, kad vaikas neturi būti grąžintas pagal 1980 m. Hagos konvencijos 13 straipsnį, Reglamento 11 straipsnio 6 ir 7 dalyse numatyta speciali procedūra.

Ji reikalauja, kad teismas, kuris priėmė sprendimą dėl vaiko negrąžinimo, savo sprendimo kopiją kartu su atitinkamais dokumentais perduotų kilmės valstybės narės kompetentingam teismui. Perduoti galima tiesiogiai iš vieno teismo į kitą arba per abiejų valstybių narių centrines institucijas. Teismas kilmės valstybėje narėje privalo gauti tuos dokumentus per vieną mėnesį nuo sprendimo dėl negrąžinimo priėmimo.

Kilmės valstybės narės teismas pateikia informaciją šalims ir pakviečia jas pagal nacionalinę teisę per tris mėnesius nuo pranešimo teikti teismui teikimus, nurodyti, ar jos nori, kad kilmės valstybės narės teismas nagrinėtų vaiko globos klausimą.

Jei šalis per tris mėnesius nepateikia jokių teikimų, kilmės valstybės narės teismas užbaigia bylą.

Kilmės valstybės narės teismas nagrinėja bylą, jei bent viena iš šalių pateikia pastabų tuo klausimu. Nors Reglamentas nenustato tam jokių terminų, turėtų būti siekiama užtikrinti, kad sprendimas būtų kuo greičiau priimtas.

➤ Kuriam teismui turi būti perduodamas sprendimas dėl negrąžinimo?

Sprendimas dėl negrąžinimo ir atitinkami dokumentai perduodami teismui, kuris yra kompetentingas priimti sprendimą nagrinėjant bylą iš esmės.

Jei teismas valstybėje narėje yra anksčiau priėmęs sprendimą dėl to vaiko, dokumentai iš principo perduodami tam teismui. Nesant sprendimo, informacija siunčiama teismui, kuris yra kompetentingas dažniausiai pagal tos valstybės narės, kurioje vaikas iki pagrobimo turėjo nuolatinę gyvenamąją vietą, teisę. Naudinga priemone surasti kompetentingą teismą kitoje valstybėje narėje gali būti Europos teisminis atlasas civilinėse bylose (Teisminis atlasas⁽¹⁾). Pagal Reglamentą paskirtos centrinės institucijos taip pat gali padėti teisėjams surasti kompetentingą teismą kitoje valstybėje narėje (žr. IX skyrių).

➤ Kokie dokumentai perduodami ir kokia kalba?

11 straipsnio 6 dalyje nustatyta, kad teismas, kuris priėmė sprendimą dėl negrąžinimo, perduoda sprendimo ir „atitinkamų dokumentų, visų pirma teismo posėdžio protokolo,“ kopiją. Sprendimą priėmusiam

(1) http://www.europa/comm/justice_home/judicialatlascivil

teisėjui reikia pačiam spręsti, kokie yra tie atitinkami dokumentai. Šiuo tikslu teisėjas privalo deramai pateikti svarbiausius dalykus, kurie pabrėžia veiksnius, turėjusius įtakos sprendimui. Apskritai tai turėtų būti dokumentai, kuriais teisėjas grindė savo sprendimą, įskaitant, pvz., socialinės rūpybos institucijų parengtas pažymas apie vaiko padėtį. Kitas teismas šiuos dokumentus privalo gauti per vieną mėnesį nuo sprendimo priėmimo.

Vertimo mechanizmai 11 straipsnio 6 dalyje neregamentuojami. Teisėjai turėtų mėginti rasti pragmatinį sprendimą, atitinkantį kiekvienos bylos reikmes ir aplinkybes. Atsižvelgiant į valstybės, į kurią kreipiamasi, procesinę teisę, vertimai gali būti nereikalingi, jei byla perduodama teisėjui, kuris supranta bylos kalbą. Jei vertimas vis dėlto reikalingas, galėtų būti verčiami tik svarbiausi dokumentai. Centrinės institucijos taip pat gali padėti parūpindamos neoficialius vertimus. Jei per vieną mėnesį neįmanoma parengti vertimą, jis turėtų būti rengiamas kilmės valstybėje narėje.

4. Kilmės valstybės narės teismas yra kompetentingas nagrinėti visą bylą iš esmės

11 STRAIPSNIO 7 DALIS IR 42 STRAIPSNIS

Kilmės valstybės narės teismas, kuris priima sprendimą pagal 11 straipsnio 7 dalį, kompetentingas nagrinėti visą bylą iš esmės. Todėl jo jurisdikcijai priklauso ne tik sprendimų dėl vaiko globos, bet ir pavyzdžiui, dėl bendravimo teisių, priėmimas. Teisėjas iš esmės turėtų būti tokioje pačioje pozicijoje, kurioje būtų buvęs, jei vaiką pagrobęs tėvų pareigų turėtojas nebūtų pagrobęs vaiko, bet vietoj to kreipęsis į kilmės valstybės narės teismą siekdamas pakeisti ankstesnį sprendimą dėl globos arba prašyti leidimo pakeisti vaiko nuolatine gyvenamąją vietą. Gali būti, kad asmens, reikalaujančio sugrąžinti vaiką, nuolatine gyvenamoji vieta iki vaiko pagrobimo

nesutapo su vaiko nuolatine gyvenamąja vieta, arba netgi taip, kad toks asmuo sutinka pakeisti vaiko nuolatine gyvenamąją vietą kitoje valstybėje narėje, su sąlyga, kad atitinkamai pakeičiamos jo teisės lankyti ne jo globoje esantį vaiką.

5. Procedūra kilmės valstybės narės teisme

Nagrinėdamas bylą, kilmės valstybės narės teismas turėtų taikyti tam tikras procesines taisykles. Šių taisyklių laikymasis vėliau leis kilmės valstybės narės teismui išduoti 42 straipsnio 2 dalyje minėtą pažymėjimą

42 STRAIPSNIS

Kilmės valstybės narės teisėjas turėtų užtikrinti, kad:

- visoms šalims būtų suteikta galimybė būti išklaustyti;
- vaikui būtų suteikta galimybė būti išklaustam, išskyrus atvejus, kai to nedera daryti dėl vaiko amžiaus ar brandumo laipsnio;
- priimdamas sprendimą, jis atsižvelgia į priešastis ir įrodymus, kuriais grindžiamas sprendimas dėl negrąžinimo.

Tam tikri praktinio pobūdžio aspektai

- **Kaip kilmės valstybės narės teisėjas gali atsižvelgti į priežastis, kuriomis grindžiamas sprendimas dėl negrąžinimo?**

Kad kilmės valstybės narės teisėjas galėtų deramai atsižvelgti į priežastis ir įrodymus, kuriais grindžiamas sprendimas dėl negrąžinimo, reikia, kad abu teisėjai bendradarbiautų. Jei abu teisėjai kalba ta pačia kalba ir (arba) ją supranta, jie turėtų būtina šiuo tikslu tiesiogiai susisiekti telefonu arba elektroniniu paštu. Jeigu iškyla kalbos problemos, padėti galės centrinės institucijos (žr. *X skyrių*).

- **Kaip bus galima išklausti vaiką pagrobusį globos teisių turėtoją ir vaiką, jeigu jie yra kitoje valstybėje narėje?**

Kadangi vaiką pagrobęs globos teisių turėtojas ir pagrobtas vaikas tikriausia nevyks į kilmės valstybę narę dalyvauti teismo procese, reikia, kad jų parodymus būtų galima gauti valstybėje narėje, kurioje jie yra. Viena galimybė yra naudotis priemonėmis, nustatytomis Reglamente (EB) Nr. 1206/2001 („Įrodymų reglamentas“). Šis reglamentas, kuris taikomas nuo 2004 m. sausio 1 d., lengvina valstybių narių teismų bendradarbiavimą renkant įrodymus, pvz., šeimos teisės bylose. Teismas gali prašyti kitos valstybės narės teismo rinkti įrodymus arba tiesiogiai rinkti įrodymus toje kitoje valstybėje narėje. Reglamente siūloma rinkti įrodymus vaizdo konferencijos ir telekonferencijos būdais.

Taip pat reikėtų atsižvelgti į tai, kad tam tikrose valstybėse narėse vaiko pagrobimas yra laikomas kriminaliniu nusikaltimu. Tos valstybės narės turėtų imtis atitinkamų priemonių siekdamos

užtikrinti, kad vaiką pagrobęs globos teisių turėtojas galėtų dalyvauti teismo procese kilmės valstybėje narėje išvengdamas baudžiamųjų sankcijų pavojaus. Vėlgai problema gali būti sprendžiama naudojantis Įrodymų reglamente nustatytomis priemonėmis. Kitas būdas – įteisinti specialias priemones, užtikrinančias laisvą atvykimą į kilmės valstybę narę ir išvykimą iš jos, kad būtų galima sudaryti palankias sąlygas asmeniui, pagrobusiam vaiką, asmeniškai dalyvauti procese tos valstybės teisme.

Jei kilmės valstybės narės teismas priima sprendimą, kuris nereikalauja grąžinti vaiką, byla turi būti užbaigta. Jurisdikcija spręsti klausimą iš esmės tada priskiriama valstybės narės, į kurią vaikas buvo pagrobtas, teismams (žr. *struktūrinės schemas 43 p. ir 49 p.*).

Jei, kita vertus, kilmės valstybės narės teismas priima sprendimą, kuris reikalauja grąžinti vaiką, tas sprendimas yra tiesiogiai pripažįstamas ir vykdomas kitoje valstybėje narėje, jeigu prie jo pridodamas pažymėjimas (žr. *6 punktą ir struktūrinę schemą 49 p.*).

6. *Exequatur* panaikinimas kilmės valstybės narės teismo sprendimui, reikalaujančiam grąžinti vaiką

40, 42 STRAIPSNIAI

Kaip apibūdinta pirmiau (2 punktąs), teismas, gavęs prašymą grąžinti vaiką pagal 1980 m. Hagos konvenciją, taiko šios Konvencijos taisyklės, papildytas Reglamento 11 straipsniu. Jei prašomas teismas nusprendžia, kad vaikas neturi būti grąžintas, galutinai spręš nustatant, ar vaikas turi būti grąžintas ar ne, kilmės valstybės narės teismas.

Jei kilmės valstybės narės teismas priima sprendimą, reikalaujantį grąžinti vaiką, svarbu užtikrinti, kad šis sprendimas galėtų būti greitai įvykdytas kitoje valstybėje narėje. Dėl to Reglamente nustatyta, kad tokie teismo sprendimai yra tiesiogiai pripažįstami ir vykdytini kitoje valstybėje narėje, jei prie jų pridedamas pažymėjimas. Šios naujos taisyklės pasekmė yra dvejopa: a) jau nebereikia prašyti *exequatur* ir b) negalima prieštarauti teismo sprendimo pripažinimui. Teismo sprendimas patvirtinamas pažymėjimu, jei jis atitinka 5 punkte pirmiau minėtus procesinius reikalavimus.

Kilmės valstybės narės teisėjas pažymėjimą išduoda naudodamas IV priedo tipinę formą ir užpildydamas ją teismo sprendimo kalba. Teisėjas taip pat įrašo kitą priede reikalaujamą informaciją, įskaitant ir tai, ar teismo sprendimas, jį priėmus, vykdytinas kilmės valstybėje narėje.

Kai tik teismo sprendimas tampa „vykdytinu“, kilmės valstybės narės teismas išduoda pažymėjimą, kas reiškia, kad laikas apeliaciniam skundai praėjo. Tačiau ši taisyklė nėra absoliuti, ir kilmės valstybės narės teismas gali, jei mano, jog būtina, paskelbti, kad teismo sprendimas turi būti vykdytinas nepaisant apeliacinio skundo. Reglamentas suteikia šią teisę teisėjui, net jeigu šios galimybės nenumato nacionalinė teisė.

Šitai siekiama užkirsti kelią, kad dėl vilkinančių apeliacinių skundų nebūtų pernelyg atidėliojamas sprendimo vykdymas.

43 STRAIPSNIS IR 24 KONSTATUOJAMOJI DALIS

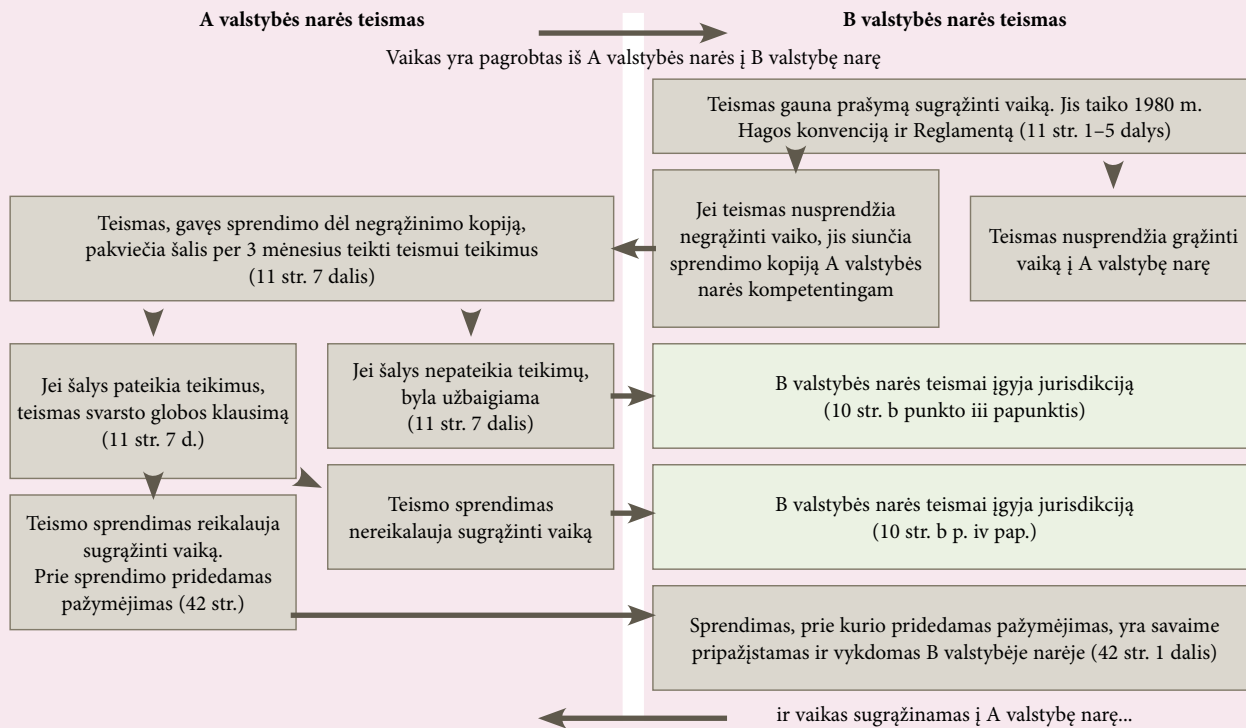
Apskūsti pažymėjimo išdavimą apeliacine tvarka negalima. Jei kilmės valstybės narės teisėjas padarė klaidą užpildydamas pažymėjimą ir jis teisingai neatspindi sprendimo, galima prašyti, kad kilmės valstybės narės teismas jį ištaisyty. Tuo atveju taikoma kilmės valstybės narės nacionalinė teisė. Bylos šalis, norinti prašyti, kad teismo sprendimas, reikalaujantis grąžinti vaiką, būtų įvykdytas, pateikia sprendimo kopiją ir pažymėjimą. Išversti pažymėjimą nebūtina, išskyrus 14 punktą dėl priemonių, kurių imasi kilmės valstybės narės institucijos, siekdamos užtikrinti vaiko apsaugą jį sugrąžinus.

7. Naujas vaiko perkėlimas į kitą valstybę narę

42 STRAIPSNIS

Reikia pažymėti, kad kilmės valstybės narės teismo sprendimas automatiškai vykdomas visose valstybėse narėse, o ne tik toje valstybėje narėje, kurioje buvo priimtas sprendimas negrąžinti vaiko. Tai aiškiai atspindi 42 straipsnio 1 dalies formuluotė ir atitinka reglamento tikslą bei esmę. Todėl vaiko perkėlimas į kitą valstybę narę nedaro įtakos kilmės valstybės narės teismo sprendimui. Nebūtina pradėti naują vaiko grąžinimo procedūrą pagal 1980 m. Hagos konvenciją, nes pakanka tik įvykdyti kilmės valstybės narės teismo sprendimą.

Vaiko pagrobimo atvejais taikoma procedūra

VIII. Vyklymas

Nors vykdymo procesą reglamentuoja ne Reglamentas, o nacionalinė teisė, svarbu, kad nacionalinės institucijos taikytų taisykles, kurios užtikrintų veiksmingą ir greitą pagal Reglamentą priimtų teismo sprendimų vykdymą ir nepakenktų jo tikslams.

Tai ypač taikytina bendravimo teisėms ir vaiko grąžinimui po pagrobimo, kuriems *exequatur* procedūra buvo panaikinta, kad būtų paspartintas procesas.

Šiame kontekste Europos žmogaus teisių teismas nuosekliai nusprendė, kad, 1980 m. Hagos konvencijos susitariančiosios valstybės valdžios institucijoms nustačius, jog vaikas buvo neteisėtai išvežtas, kaip apibūdinta Konvencijoje, jų pareiga – imtis tinkamų ir veiksmingų veiksmų užtikrinti vaiko grąžinimą. Nesiėmimas tokių veiksmų yra laikomas Europos žmogaus teisių konvencijos 8 straipsnio (teisė į tai, kad būtų gerbiamas šeimos gyvenimas) pažeidimu (žr., pvz., 2003 m. liepos 29 d. bylos *Iglesias Gil ir A.U.I. prieš Ispaniją* 62 punktą). Kiekviena susitariančioji valstybė privalo pasirūpinti tinkamomis ir veiksmingomis priemonėmis, kad užtikrintų savo pozityvių įsipareigojimų pagal šios Konvencijos 8 straipsnį laikymąsi (žr., pvz., 2003 m. birželio 26 d. bylos *Maire prieš Portugaliją* 76 punktą ir 2000 m. sausio 25 d. bylos *Ignaccolo-Zenide prieš Rumuniją* 108 punktą).

Europos žmogaus teisių teismas taip pat yra pabrėžęs, kad teismo bylas, susijusias su tėvų pareigų priteisimu, įskaitant galutinio sprendimo vykdymą, reikia spręsti greitai, nes laiko tėkmė gali turėti nepataisomų padarinių vaiko ir vieno iš tėvų, su kuriuo vaikas negyvena, santykiams. Todėl priemonės tinkamumas turi būti

vertinamas pagal jos įgyvendinimo greitumą (žr., pvz., 2000 m. sausio 25 d. bylos *Ignaccolo-Zenide prieš Rumuniją* 102 punktą ir 2003 m. birželio 26 d. bylos *Maire prieš Portugaliją* 74 punktą).

IX. Vaiko išklausymas

23, 41, 42 STRAIPSNIAI

Reglamente pabrėžiama, jog svarbu suteikti vaikams galimybę išreikšti savo pažiūras su jais susijusiose bylose. Vaiko išklausymas yra vienas *exequatur* procedūros bendravimo teisėms ir sprendimams, reikalaujantiems grąžinti vaiką, panaikinimo reikalavimų (žr. VI ir VII skyrius). Remiantis tuo, kad suinteresuotam vaikui nebuvo suteikta galimybė būti išklausytam, taip pat galima ginčyti teismo sprendimo dėl tėvų pareigų pripažinimą ir vykdymą (žr. V skyrių).

Reglamentas nustato pagrindinį principą, kad vaikas turi būti išklausytas su juo susijusioje teismo byloje. Išimties atvejais vaikas neišklausomas, jei to nedera daryti dėl vaiko amžiaus ir brandumo laipsnio. Ši išimtis turėtų būti aiškinama ribotai.

Reglamentas nekeičia taikomų nacionalinių procedūrų šiuo klausimu (19 konstatuojamoji dalis). Apskritai vaikas turi būti išklausomas tokiu būdu, kuris atitinka vaiko amžių ir brandumo laipsnį. Jaunesnių vaikų pažiūras reikia vertinti remiantis specialia profesine patirtimi, rūpestingai ir ne taip kaip suaugusiųjų.

Nebūtina vaiko pažiūras išklausti teismo posėdyje, tai gali padaryti ir pagal nacionalinę teisę kompetentinga institucija. Pavyzdžiui, kai kuriose valstybėse narėse vaiką išklauso socialinis darbuotojas, kuris pateikia teismui ataskaitą, apibūdinamas vaiko norus ir jausmus. Jei apklausa vyksta teisme, teisėjas turėtų siekti taip organizuoti apklausą, kad būtų atsižvelgta į bylos pobūdį, vaiko amžių ir kitas bylos aplinkybes. Kiekvienoje situacijoje svarbu sudaryti sąlygas, kad vaikas galėtų pasitikėdamas išreikšti savo pažiūras.

Ar vaiko apklausą atlieka teisėjas ar kitas pareigūnas, svarbu, kad tas asmuo turėtų atitinkamą profesinį pasirėngimą, pavyzdžiui, mokėtų bendrauti su vaikais ir galėtų suvokti riziką, kad tėvai siekia daryti vaikui įtaką ir spaudimą. Tinkamai ir protingai atlikta apklausa gali sudaryti galimybes vaikui išreikšti savo norus ir palengvinti atsakomybės ar kaltės jausmą.

Vaiko išklausymo tikslai gali būti įvairūs, atsižvelgiant į proceso rūšį ir paskirtį. Byloje dėl globos teisių paprastai siekiama padėti surasti palankiausią aplinką, kurioje vaikas turėtų gyventi. Vaiko pagrobimo atveju dažnai norima nustatyti vaiko prieštaravimų sugrįžti pobūdį ir kodėl jie atsirado, taip pat nustatyti, ar, o jei taip, tai kokiu būdu sugrįžimas vaikui galėtų kelti pavojų. Tokiais atvejais visada yra tikimybė, kad tėvai mėgins paveikti vaiką.

X. Centrinų institucijų ir teismų bendradarbiavimas

53–58 STRAIPSNIAI

Centrinės institucijos vaidins nepaprastai svarbų vaidmenį taikant Reglamentą. Valstybės narės turi paskirti bent vieną centrinę instituciją. Idealiu atveju šios institucijos turėtų atitikti esamas institucijas, kurioms patikėtas 1980 m. Hagos konvencijos taikymas. Tai skatinėtų vienas ir kitas stiprinantį sąveikavimą ir leistų šioms institucijoms naudotis patirtimi, kurią institucijos įgijo vaikų grobimo byloje.

Centrinėms institucijoms turi būti suteikta pakankamai finansinių ir žmogiškųjų išteklių, kad jos galėtų atlikti savo pareigas, o jų darbuotojai turi būti įgiję atitinkamą profesinį parengimą iki Reglamento įsigaliojimo. Turėtų būti skatinamas šiuolaikinių technologijų naudojimas.

Reglamente numatyta, kad centrinės institucijos bus veiksmingai integruotos į Europos teisminių institucijų tinklą civilinėse ir komercinėse bylose (Europos teisminių institucijų tinklas) ir, kad jos reguliariai rinksis šiame tinkle aptarti Reglamento taikymą.

Konkrečios centrinių institucijų pareigos išvardytos 55 straipsnyje. Jos apima ir pareigą lengvinti teismų bendravimą, kurio prireiks ypač tais atvejais, kai byla perduodama iš vieno teismo į kitą (žr. III ir VII skyrius). Šiais atvejais centrinės institucijos bus jungiamąja grandimi tarp nacionalinių teismų ir kitų valstybių narių centrinių institucijų.

Kitas centrinių institucijų uždavinys yra padėti tėvų pareigų turėtojams susitarti, pavyzdžiui, tarpininkaujant. Apskritai manoma, kad tarpininkavimas gali vaidinti svarbų vaidmenį, pavyzdžiui, vaikų pagrobimo atvejais, siekiant užtikrinti, kad vaikas po pagrobimo ir toliau galėtų pasimatyti su tėvų pareigų turėtoju, iš kurio jis buvo pagrobtas, ir pasimatyti su jį pagrobusiu tėvų pareigų turėtoju po

to, kai vaikas jau yra grąžintas į kilmės valstybę narę. Tačiau svarbu, kad tarpininkavimas nebūtų naudojamas tam, kad būtų pernelyg vilkinamas vaiko grąžinimas.

Centrinės institucijos nebūtinai šias pareigas turi atlikti pačios, bet gali tai daryti veikdamos per kitas žinybas.

Lygia greta su reikalavimais centrinėms institucijoms bendradarbiauti, Reglamente reikalaujama, kad įvairiais tikslais bendradarbiautų ir įvairių valstybių narių teismai. Tam tikros nuostatos numato konkrečius įpareigojimus įvairių valstybių narių teisėjams bendrauti ir keistis informacija bylos perdavimo kontekste (žr. III skyrių) ir vaiko pagrobimo kontekste (žr. VII skyrių).

Siekiant skatinti ir lengvinti tokį bendradarbiavimą, turėtų būti skatinamos teisėjų diskusijos Europos teisminių institucijų tinkle ir valstybėms narėms rodant jų organizavimo iniciatyvą⁽¹⁾. Šiuo atžvilgiu gali pasirodyti pamokoma neformalaus „susitarimo dėl teisėjų ryšiams palaikyti“, organizuoto 1980 m. Hagos konvencijos kontekste, patirtis.

Galbūt kai kurios valstybės narės manys, kad verta paskirti teisėjus ryšiams palaikyti arba teisėjus, kurie specializuojasi šeimos teisės srityje, kad jie padėtų Reglamentui funkcionuoti. Tokios priemonės Europos teisminių institucijų tinklo kontekste sukurtų veiksmingas galimybes palaikyti ryšius tarp teisėjų ir centrinių institucijų, taip pat tarp teisėjų ir prisidėtų prie spartesnio bylų dėl tėvų pareigų sprendimo pagal Reglamentą.

(1) <http://www.europa.eu.int/civiljustice>

**XI. Reglamento
santykis su
1996 m. Hagos
konvencija
dėl vaikų
apsaugos**

61, 62 STRAIPSNIAI

Reglamento taikymo sritis yra labai panaši į 1996 m. spalio 19 d. Hagos konvencijos dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, pripažinimo, vykdymo ir bendradarbiavimo tėvų pareigų ir vaikų apsaugos priemonių srityje (toliau – 1996 m. Hagos konvencija) taikymo sritį. Abiejuose dokumentuose yra jurisdikcijai, sprendimų dėl tėvų pareigų pripažinimui ir vykdymui skirtos taisyklės.

Šešios valstybės narės jau (iki 2005 m. birželio mėn.) yra ratifikavusios Konvenciją arba prie jos prisijungusios: Čekija, Estija, Latvija, Lietuva, Slovakija ir Slovėnija. Kitos valstybės narės, išskyrus Vengriją ir Malta, jau yra pasirašiusios Konvenciją, bet dar jos neratifikavusios. Numatoma, kad Konvencija valstybėse narėse įsigalios, kai ją Bendrijos labai bus ratifikavusios visos valstybės narės. Šių dviejų dokumentų santykis aiškinamas 61 ir 62 straipsniuose.

61 IR 62 STRAIPSNIAI

Norint nustatyti, ar konkrečiu atveju taikomas Reglamentas ar Konvencija, turėtų būti nagrinėjami šie klausimai:

■ **(a) Ar atvejis yra susijęs su byla, kuriai taikomas Reglamentas?**

Reglamentas yra viršesnis už Konvenciją santykiams tarp valstybių narių bylose, kurioms taikomas Reglamentas. Taigi, Reglamentas yra viršesnis sprendžiant jurisdikcijos, pripažinimo ir vykdymo klausimus. Kita vertus, **Konvencija taikoma** valstybių narių santykiams sprendžiant **taikytinos teisės** klausimus, nes šiam dalykui Reglamentas netaikomas.

■ **(b) Ar atitinkamas vaikas turi nuolatinę gyvenamąją vietą valstybės narės teritorijoje?**

Jei atsakymai į a ir b klausimus yra teigiami, Reglamentas yra viršesnis už Konvenciją.

■ **(c) Ar atvejis yra susijęs su kitos valstybės narės teismo priimto sprendimo pripažinimu ir (arba) vykdymu?**

C klausimas turi būti nagrinėjamas remiantis tuo, kad Reglamento taisyklės, reglamentuojančios pripažinimą ir vykdymą, taikomos visiems valstybės narės kompetentingo teismo priimtiems sprendimams. Nesvarbu, ar atitinkamas vaikas gyvena konkrečios valstybės narės teritorijoje, arba nesvarbu tol, kol tos valstybės teismai turi kompetenciją priimti aptariamąjį sprendimą. Taigi, Reglamento taisyklės, reglamentuojančios pripažinimą ir vykdymą, taikomos valstybės narės teismų priimtiems sprendimams, net jeigu atitinkamas vaikas gyvena trečiojoje valstybėje, kuri yra Konvencijos susitariančioji šalis. Siekiama užtikrinti, kad būtų kuriama bendra teismų bendradarbiavimo erdvė, kurioje visi kompetentingų teismų Europos Sąjungoje priimti sprendimai turi būti pripažįstami ir vykdomi pagal bendrą taisyklių rinkinį.

12 STRAIPSNIO 4 DALIS

Kaip apibūdinta II skyriuje, Reglamento 12 straipsnyje yra nustatyta ribota prorogacijos pasirinkimo galimybė bylos šaliai kreiptis į teismą tos valstybės narės, kurioje vaikas neturi nuolatinės gyvenamosios vietos, bet su kuria vaikas vis dėlto turi esminį ryšį

Ši pasirinkimo galimybė neapsiriboja situacijomis, kai vaikas nuolatinę gyvenamąją vietą turi kurios nors valstybės narės teritorijoje; ji yra taikoma ir tuo atveju, kai vaiko nuolatinė gyvenamoji vieta yra trečiojoje valstybėje, kuri nėra 1996 m. Hagos Konvencijos susitariančioji šalis. Tuo atveju jurisdikcija pagal 12 straipsnį turi labiausiai atitikti vaiko interesus, visų pirma, bet ne tiksliai, jei toje trečiojoje valstybėje nagrinėti bylą pasirodo neįmanoma (12 straipsnio 4 dalis).

Priešingu atveju, jei vaiko nuolatinė gyvenamoji vieta yra trečiojoje valstybėje, kuri yra Konvencijos susitariančioji šalis, taikomos Konvencijos taisyklės.

PRIEDAS

Bylos dėl santuokos nutraukimo Europos Sąjungoje – Trumpas santuokos byloms taikomų taisyklių apibūdinimas

I Įvadas

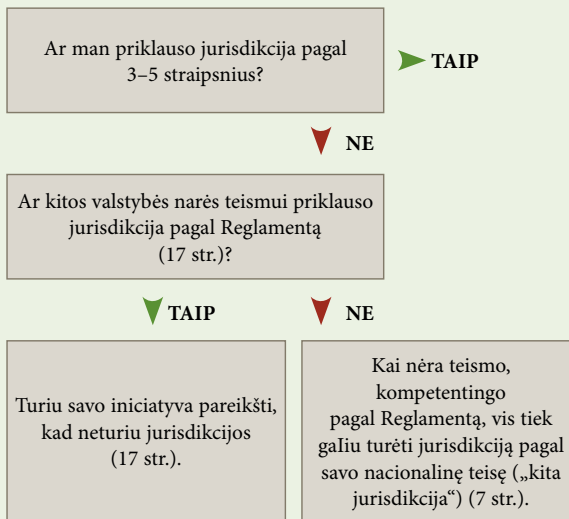
Reglamento nuostatos dėl santuokos bylų buvo perimtos iš Briuselio II reglamento praktiškai jų nekeičiant. Dėl to literatūra, skirta Briuselio II reglamentui, nuo jo įsigaliojimo 2001 m. kovo 1 d. gali būti naudojama ir kaip šio Reglamento metodinė priemonė. Pavyzdžiui, šiame kontekste galėtų būti naudingas 1998 m. gegužės 28 d. Konvencijai, parengtai anksčiau negu Briuselio II reglamentas, skirtas aiškinamasis pranešimas (*OL C 221, 1998 7 16, p. 27*).

Reglamente pateikiamos taisyklės, reglamentuojančios jurisdikciją ir pripažinimą civilinėse bylose dėl santuokos nutraukimo, gyvenimo skyrium (separacijos) ir santuokos paskelbimo negaliojančia („santuokos nutraukimo“). Jo taikymo sritis apima tik santuokos ryšių nutraukimą, ir jis netaikomas jokiems šalutiniams klausimams, tokiems kaip turtinės santuokos pasekmės ar santuokos nutraukimo pagrindai.

II Kurios valstybės narės teismai turi jurisdikciją?

3 straipsnyje pateikta jurisdikcijos taisyklė apibūdino visą jurisdikcijos pagrindų sistemą, skirtą nustatyti, kurioje valstybėje narėje teismai yra kompetentingi. Reglamentas nustato tik valstybę narę, kurios teismai turi jurisdikciją, bet ne teismą, kuris yra kompetentingas toje valstybėje narėje. Šis klausimas paliekamas spręsti pagal vidaus procesinę teisę.

Teismas, gavęs pareiškimą dėl santuokos nutraukimo, turi atlikti tokią analizę:

Keli alternatyvūs jurisdikcijos pagrindai

3 STRAIPSNIS

Nėra jokios bendros jurisdikcijos taisyklės su santuoka susijusiose bylose. Vietoj jos 3 straipsnyje išvardyti keli jurisdikcijos pagrindai. Tie pagrindai yra alternatyvūs, o tai reiškia, kad tarp jų nėra jokios hierarchijos.

Naudojant Briuselio II reglamento 3 straipsnyje išvardyti septyni alternatyvūs jurisdikcijos bylose dėl santuokos nutraukimo, gyvenimo skyrium (separacijos) ir santuokos paskelbimo negaliojančia pagrindai. Tie pagrindai neturi viršenybės vienas prieš kitą, ir sutuoktiniai gali pateikti pareiškimą teismams tos valstybės narės,

- (a) kurioje yra jų nuolatinė gyvenamoji vieta, arba
- (b) kurioje yra jų paskiausia nuolatinė gyvenamoji vieta, jeigu vienas iš jų ten tebegyvena, arba
- (c) kurioje yra vieno iš sutuoktinių nuolatinė gyvenamoji vieta, jeigu buvo paduotas bendras pareiškimas, arba
- (d) kurioje yra atsakovo nuolatinė gyvenamoji vieta, arba
- (e) kurioje yra pareiškėjo nuolatinė gyvenamoji vieta, jeigu jis arba ji ten gyvena ne trumpiau kaip metus iki pareiškimo padavimo, arba
- (f) kurioje yra pareiškėjo nuolatinė gyvenamoji vieta, jeigu jis arba ji ten gyvena ne trumpiau kaip šešis mėnesius iki pareiškimo padavimo ir jis arba ji yra tos valstybės narės pilietis, arba
- (g) kurios pilietybę turi abu sutuoktiniai (kalbant apie JK ir Airiją, kurioje yra abiejų sutuoktinių nuolatinė gyvenamoji vieta).

Pagrindai yra išskirtiniai ta prasme, kad sutuoktiniui, kuris turi nuolatinę gyvenamąją vietą kurioje nors valstybėje narėje arba yra kurios nors valstybės narės pilietis (arba kuris turi nuolatinę gyvenamąją vietą Jungtinėje Karalystėje ar Airijoje), byla gali būti keliama kitoje valstybėje narėje tik remiantis Reglamentu.

Pavyzdys:

Vyras, kuris yra A valstybės narės pilietis, vedė moterį, kuri yra B valstybės narės pilietė. Sutuoktinių nuolatinė gyvenamoji vieta yra C valstybėje narėje. Po kelių metų jų santuoka ima irti, ir žmona nori skirtis. Sutuoktiniai pagal 3 straipsnį gali kreiptis dėl santuokos nutraukimo tik į C valstybės narės teismus, remiantis tuo, kad ten yra jų nuolatinė gyvenamoji vieta. Žmona negali kreiptis į B valstybės narės teismus remiantis tuo, kad ji yra šios valstybės pilietė, kadangi 3 straipsnis reikalauja, kad jos pilietybę turėtų abu sutuoktiniai.

12 straipsnio **prorogacijos taisyklė** nustato, kad teismas, kuriam pagal Reglamentą yra suteikta jurisdikcija nagrinėti santuokos nutraukimo bylą, taip pat turi jurisdikciją bylose dėl tėvų pareigų, susijusių su tuo santuokos nutraukimu, jeigu laikomasi tam tikrų sąlygų (žr. II skyriaus 2 c punktą).

III Kas atsitinka, jei bylos iškeliamos dviejose valstybėse narėse?

19 STRAIPSNIO 1 DALIS

Teismui priėmus bylą savo žinion pagal Reglamento 3 straipsnį ir pasiskelbus kompetentingu, kitų valstybių narių teismai jau nėra kompetentingi ir privalo atmesti bet kokią paskesnę pareiškimą. *Lis pendens* taisyklės tikslas – užtikrinti teisinį tikrumą, išvengti gretutinių bylų ir nesuderinamų teismo sprendimų galimybės.

19 straipsnio 1 dalies formuluotė buvo šiek tiek pakeista palyginti su Briuselio II reglamento 11 straipsnio 1 ir 2 dalimis. Keičiama buvo siekiant supaprastinti tekstą nekeičiant esmės.

19 straipsnio 1 dalis apima dvi situacijas:

- (a) Bylos, kurios yra susijusios su tuo pačiu ieškinio dalyku ir pagrindu, yra keliamos skirtingų valstybių narių teismuose, ir
- (b) Bylos, kurios yra nesusijusios su tuo pačiu ieškinio pagrindu, bet kurios yra „viena nuo kitos priklausomos bylos“, yra keliamos skirtingų valstybių narių teismuose.

Struktūrinās schemas

Pereinamojo laikotarpio nuostatos (64 str.)	p. 9
Nenutrūkstama vaiko buvusios nuolatinās gyvenamosios vietas jurisdikcija (9 str.)	p. 19
Galimybē perduoti teismui, geriau tinkančiam nagrinėti bylą (15 str.)	p. 27
Jurisdikcija vaiko pagrobimo atvejais (10 str.)	p. 39
Vaiko sugrąžinimas (11 str.)	p. 43
Vaiko pagrobimo atvejais taikoma procedūra	p. 49

Nuotraukos

p. 14: Pawel Wyndis

p. 28: Olivier Pollet

p. 32: Vera Berard, Cindy Kalamajka

p. 36: Adrian Y., Bob Smith

p. 56: Andy Stafiniak

Praktinis vadovas kaip taikyti naująjį Briuselio II reglamentą

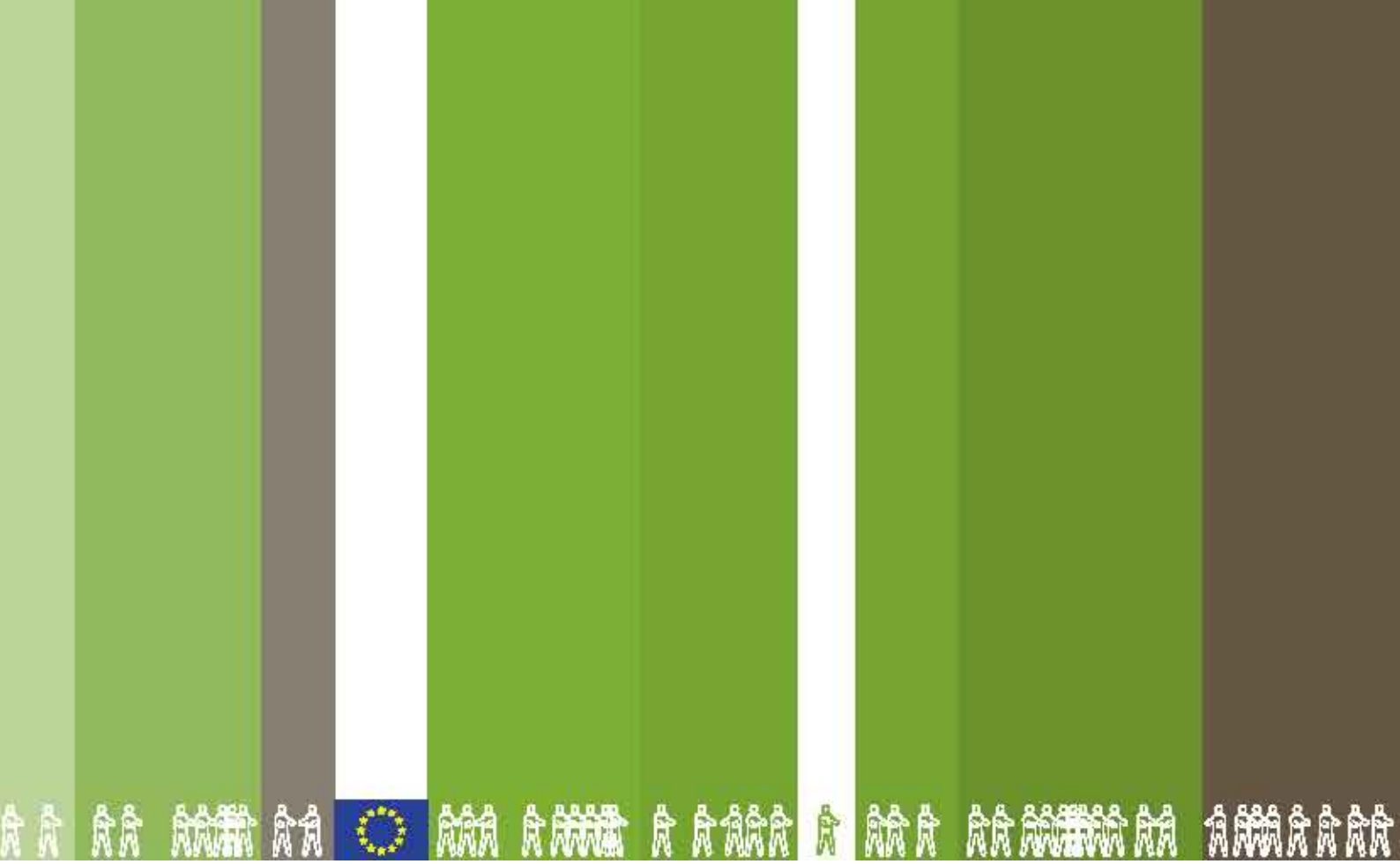
(2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos reglamentą (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinantį Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000)

© Europos Bendrijos, 2005 m.

Dauginti leidžiama nurodžius šaltinį.

Atspausdinta Belgijoje, 2005 m. spalio mėn.

Atspausdinta ant balto nechloruoto popieriaus

www.europa.eu.int/civiljustice